

**REVISTA
TEOLOGICĂ**

— REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI —

4

SERIE NOUĂ, Anul XIII (85), Nr. 4, OCT.—DECEMBRIE, 2003
Tiparul TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

RAPORTUL FINAL AL COMISIEI SPECIALE PENTRU PARTICIPAREA ORTODOXĂ LA CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR*

— PARTEA I —

GHID AL RAPORTULUI

Raportul este prezentat pe trei secțiuni:

SECȚIUNEA A: schițează contextul în care Comisia Specială și-a asumat sarcină încredințată, demonstrându-se că a căutat să-și raporteze activitatea la procesul implementării documentului „Spre o înțelegere și o viziune comună a CEB” [Towards a Common Understanding and Vision of the WCC]

SECȚIUNEA B: expune cele cinci teme speciale pe care le-a abordat.

SECȚIUNEA C: prezintă rezoluții și recomandări care necesită decizii.

* Textul raportului a fost publicat în „The Ecumenical Review”, vol 55, nr. 1, ianuarie 2003, pp. 4—38.

Oferim spre publicare traducerea primei părți, urmând ca a doua parte însoțită de prezentarea unor reacții la acest raport să fie publicată în Revista Teologică nr. 1/2004.

Menționăm faptul că am respectat grafia din original, chiar dacă uzanțele noastre nu permit ca, de exemplu, să se scrie „bisericile ortodoxe” când e vorba de instituții, cu literă mică, așa cum apare încă de la începutul secțiunii A, dar în raport se dorește să se facă distincție clară între Biserica cea una, sfântă, sobornicească, apostolească, și biserici, cerându-se chiar precizarea raportului dintre Biserica și biserici; acestuia nu excludem, așa cum este în original, scrierea cu majusculă atunci când este vorba despre o anumită biserică locală. De asemenea precizăm că s-a redat cuvântul „fellowship” prin „comunitate” (CEB este o comunitate [fellowship] de biserici), chiar dacă nu se acoperă integral sensul din original.

Dedicăm această traducere și prezentarea care va urma centenarului măstării Părintelui Profesor Academician Dumitru Stăniloae, cel care a manifestat o preocupare constantă pentru reliefaarea locului Ortodoxiei în Comunitatea ecumenică și pentru refacerea unității văzute a Bisericii.

Anumite chestiuni trebuie să fie explicate mai detaliat, de aceea s-au atașat la raport patru anexe:

ANEXA A: oferă „Un cadru pentru rugăciunea comună în intrările CEB”;

ANEXA B: oferă mai multe informații despre luarea deciziilor prin consens;

ANEXA C: conține „O propunere pentru schimbări la normele Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, identificând mai ales noile criterii teologice pentru bisericiile care vor să devină membre CEB;

ANEXA D: conține lista cu numele membrilor Comisiei Speciale și ai comitetului său de coordonare.

Comitetul central va fi invitat:

— să recepteze raportul;

— să se pronunțe asupra rezoluțiilor din secțiunea C.

SECȚIUNEA A

1. ISTORIE ȘI EVOLUȚIE

1) Comisia Specială formată din 60 de membri a fost creată de către a VIII-a Adunare generală a CEB care a avut loc în Harare, Zimbabwe, în 1998. Decizia Adunării de a crea Comisia s-a datorat exprimării tot mai pronunțate de către bisericiile ortodoxe a îngrijorărilor privind CEB. Această a culminat într-o întâlnire a bisericilor ortodoxe în Tesalonice, Grecia, în mai 1998. Îngrijorările principale ale ortodocșilor, după cum au fost rezumate la acea întâlnire, includeau unele activități ale CEB, „anumite evoluții în cadrul unor biserici protestante membre ale Consiliului care se reflectă în dezbaterea CEB”, lipsa progresului în discuțiile teologice ecumenice, și percepția că structura actuală a CEB face ca o participare ortodoxă semnificativă să devină din ce în ce mai dificilă și pentru unii chiar imposibilă. Odată cu acceptarea înființării Comisiei Speciale, Adunarea generală de la Harare a luat act de faptul că „și alte biserici și familii de biserici” au îngrijorări similare aceluia exprimate de ortodocși.

2) Comisia este unică în istoria CEB fiind formată dintr-un număr egal de reprezentanți numiți de bisericiile ortodoxe împreună cu cele pre-kalcedoniene, și din reprezentanți ai altor biserici care aparțin CEB de semnați de comitetul central. Co-moderatorii Comisiei au fost: Mitropolitul Chrysostomos al Efesului (Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului) și Episcopul Rolf Koppe (Biserica Evanghelică din Germania).

3) În prezentările din sesiunea de inaugurare a Comisiei, moderatul comitetului central al CEB, Catolicosul Aram I al Bisericii Apostolice Armene (Cilicia, Liban), a subliniat faptul că „prezența ortodocșilor în CEB a extins orizontul vieții și mărturiei Consiliului”, iar bisericiile ortodoxe, la rândul lor, „au fost îmbogățite prin implicarea lor ecumenică”, în timp ce secretarul general al CEB, Konrad Raiser, a spus că

această Comisie a însemnat prima dată când CEB a creat un organism oficial „cu participare în egală măsură din partea bisericilor ortodoxe și a celorlalte biserici membre ale CEB”. El a mai spus că „niciodată în cei 50 de ani de istorie, CEB nu și-a luat mai în serios membrii ortodocși decât a făcut-o prin această decizie”.

4) Comisia s-a întrunit în plen de patru ori: în Morges, Elveția (decembrie 1999), Cairo, Egipt ca oaspeți ai Papei Shenouda al III-lea și al Bisericii Ortodoxe Copte (octombrie 2000); în Bereford, la invitația episcopului Gustav Boksksei și a Bisericii Reformate din Ungaria (noiembrie 2001) și în Helsinki, Finlanda, găzduită de Episcopul Voitto Huotari și Biserica Luterană Evanghelică a Finlandei (mai 2002) unde reprezentanții al Patriarhiei Ortodoxe Grecești a Ierusalimului au fost prezenți pentru prima dată. Observatori din partea Bisericii Ortodoxe Georgiene au fost prezenți la întâlnirile din Morges și Cairo. Întâlniri la nivel de sub-comitet au fost găzduite de Seminarul Teologic Sfântul Eftrem din Damasc, Siria, de Academia Ortodoxă din Vilemov, Republica Cehă, și de Academia Ortodoxă din Creta, Grecia.

5) Comisia a căutat cu seriozitate să împlinească dubla misiune dată de Adunarea de la Harare. Astfel, a căutat să „studieze și să analizeze întregul spectru de probleme legate de participarea ortodoxă la CEB” și „să facă propuneri (comitetului central al CEB) cu privire la modificările necesare de structură, stil și conduită (ethos) ale Consiliului”. Pentru realizarea acestor obiective, membrii au avut acces la un dosar cu materiale de bază, incluzând declarații și rapoarte de la toate conferințele eciale privind participarea ortodoxă la CEB de-a lungul istoriei, diferite propuneri pentru activitatea viitoare a CEB, ca și cuprinsul numărului din octombrie 1999 al *The Ecumenical Review* discutând temei: „Participarea Ortodoxă în mișcarea ecumenică”. O ediție dublă a *The Ecumenical Review*, publicată în aprilie 2002, cuprindea multe studii cu privire la cult, botez și eclesologie, unele dintre acestea fiind bazate pe prezentări făcute în cadrul Comisiei Speciale. Comisia a avut la dispoziție și alte colecții de lucrări în funcție de activitatea sa, majoritatea acestora fiind disponibile pe web-site-ul Consiliului.

6) Datorită existenței unui adevărat sentiment de comuniune, Comisia a avut curajul, ori de câte ori a fost cazul, „să spună adevărul în dragoste”, întrucât convergerile s-au susținute au fost apărute cu tărie. Cu toate acestea, întreaga activitate s-a caracterizat printr-un adevărat respect pentru diferențele spirituale, reciproc exprimat, și prin dorința născută de a înțelege și a aplană diferențele confessionale, făcând posibilă atingerea scopului activității depuse.

II. CE FEL DE CONSILIU ÎMI DORESC BISERICILE MEMBRE ÎN LUMINA ACCEPTĂRII LA HARARE A DOCUMENTAȚIEI CUV
[Common Understanding and Vision]

7) Cei peste cincizeci de ani de când se lucrează împreună nu trebuie să fie ignorați, ci, dimpotrivă, trebuie fructificați în continuare prin propuneri vizând mișcarea ecumenică. S-a învățat mult în toți acești

ani și bisericile s-au îmbogățit prin participarea la călătoria comună spre unitatea creștină. Prin aprecierea acestei comuniuni s-a subliniat intenția de a rămâne împreună și de a munci mai intens pentru a îndeplini chemarea comună.

8) Consiliul pare să fi fost câteodată prizonier al diferitelor moduri birocratice de procedură, cu toate că revizuirea articolului III din Constituție, după Harare, se referă la chemarea reciprocă a bisericilor către obiectivul unității văzute.

9) Deși Consiliul joacă un rol decisiv în a ajuta bisericile membre să lucreze împreună pentru a-și îndeplini chemarea comună, următoarele afirmații ar trebui luate în considerare:

- Bisericile membre aparținând CEB sunt subiectul clătării unității văzute, nu Consiliul;
- Bisericile membre aparținând CEB învață și iau decizii doctrinare și etice, nu Consiliul;
- Bisericile membre aparținând CEB proclamă consensul doctrinar, nu Consiliul;
- Bisericile membre aparținând CEB se dedică rugăcunilor pentru unitate și să se angajeze într-o întâlnire care are drept scop găsirea unui limbaj cu rezonanțe ale credinței creștine comune în alte tradiții bisericesti;
- Bisericile membre aparținând CEB sunt responsabile pentru dezvoltarea și educarea sensibilităților și a limbajului care le va permite să rămână în dialog.

10) Într-o lume împărțită într-un mod brutal, bisericile și-au dezvoltat culturile eclesiale diferite, dar odată ce au acceptat disciplina comunității CEB sunt chemate să recunoască necesitatea de a mărturisi împreună credința creștină, unitatea în Hristos, și o comunitate care să nu aibă alte limite decât întreaga omenire.

11) Comisia își imaginează un Consiliu care va menține bisericile împreună într-un spațiu ecumenic:

- în care încrederea poate fi construită;
- unde bisericile își pot testa și dezvolta modul cum înțeleg lumea, propriile practici sociale, și tradițiile liturgice și doctrinare, aflându-se față în față și adâncindu-și relațiile;
- unde bisericile vor crea în mod liber rețele de susținere și de servicii diaconale, și își vor pune reciproc la dispoziție resursele materiale;
- unde prin dialog bisericile vor continua să înlăture barierele care le împiedică de la a se recunoaște reciproc ca biserici ce mărturisesc o credință, oficiază un botez și săvârșesc o Euharistie, pentru a înainta spre o comuniune de credință, viață sacramentală și mărturie.

SECȚIUNEA B:

În activitatea sa Comisia a identificat cinci zone de studiu care au fost investigate intens în sub-comisii și în plen.

III. ECLESIOLOGIA

12) Problemele eclesiologice îmbrățișează toate subiectele analizate de Comisia Specială: răspunsul la problemele sociale și etice, rugăciunea comună în cadrul întrunirilor CEB, chestiunile legate de calitatea de membru și de reprezentare precum și de modul de a lua decizii împreună.

13) A deveni membru al CEB înseamnă a accepta provocarea de a prezenta unul altuia ce înseamnă să fi Biserici; de a descrie ce înseamnă „unitatea văzută a Bisericilor”; și cum văd bisericile membre natura vieții și mărturisirii pe care le împărtășesc acum prin participarea la CEB. Întrebarea este cum se raportează Biserica la biserică.

14) Considerațiile eclesiologice sunt determinante atât pentru baza* cât și pentru constituția CEB. Cum înțeleg de fapt bisericile care aparțin comunității CEB angajamentul de a mărturisi credința trinitară exprimată în *baza*? Cum înțeleg ele intenția exprimată în constituție „de a se îndruma reciproc, spre obiectivul unității văzute într-o credință și într-o comuniune euharistică, exprimată în cult și în viața comună în Hristos, prin mărturisire și slujire a lumii, și de a avansa spre această unitate așa încât lumea să poată să creadă?”

15) Răspunsul la aceste întrebări este influențat de existența a două concepții eclesiologice, și anume a acelor biserici (precum cea Ortodoxă) care se *identifică* pe ele însele cu Biserica cea una, sfântă, sobornicească și apostolească, și acelea care se *consideră* a fi „părți” ale Bisericii celei una, sfântă, sobornicească și apostolească. Aceste două poziții eclesiologice influențează recunoașterea reciprocă de către biserici a Botezului, precum și capacitatea sau neputința de a se recunoaște reciproc ca biserici. Acestea influențează, de asemenea, și modul în care bisericile înțeleg scopul misiunii ecumenice, al instrumentelor sale — incluzând CEB și al documentelor pe care se întemeiază.

16) În cadrul celor două puncte eclesiologice principale de pornire, există de fapt o serie de păreri asupra relației dintre Biserică și biserici. Existența acestor păreri diferite ne invită să punem următoarele întrebări. Bisericilor ortodoxe: „Există loc pentru alte biserici în eclesiologia ortodoxă? Cum s-ar putea descrie acest spațiu și limitele sale?”. Bisericilor din tradiția Reformei: „Cum înțelegem, cum reținem și exprimăm biserica dvs. apartenența la Biserica cea una, sfântă, sobornicească, și apostolească?”

17) Studiarea acestor întrebări ar putea conduce la o înțelegere mai clară a modului în care bisericile care aparțin comunității CEB se raportează una la alta și la Consiliul Ecumenic. Le-ar invita, de aseme-

* În limba engleză „basis” termenul se referă la mărturisirea de credință minimală, obligatorie pentru toți membrii CEB: „Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comunitate de biserici care îl mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor potrivit Scripturilor, și de aceea cadută să îndeplinească împreună chemarea lor comună spre slava lui Dumnezeu Celui Unu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh” (n. tr.).

nea, la o reflecție asupra implicațiilor includerii Botezului în numele Tatălui, și al Fiului și al Sfântului Duh, ca un criteriu pentru calitatea de membru în Consiliu.

18) Pentru a conținuta discuțiile începute în Comisia Specială asupra eclesiologiei, următoarele aspecte vor trebui să fie aprofundate în continuare:

a) cum înțeleg bisericile „unitatea văzută”, „unitate și diversitate” și angajamentul pe care îl fac „să se îndrume reciproc spre unitatea văzută”;

b) dacă Botezul ar trebui inclus în *baza* CEB;

c) rolul CEB de a încuraja bisericile să-și respecte reciproc botezul și să se îndrepte spre o recunoaștere reciprocă;

d) natura comuniunii de viață experimentată în cadrul CEB: ce înseamnă cuvântul „comuniune” (koinonia) folosit în acest context?

Odată cu studierea acestor probleme de eclesiologie este nevoie să se clarifice înțelesul teologic al termenilor (de ex. eclezial, eclesiastic, Biserica, biserici, koinonia, ș.a.) pentru a evita confuzii și neînțelegeri inutile.

19) Discuții viitoare vor putea avea ca premise ceea ce s-a realizat de-a lungul a mai mulți ani, incluzând declarația de la Toronto, declarația de la New Delhi împreună cu răspunsul ortodox; declarația de la Canberra; *Înțelegerea și viziunea comună a CEB; Botez, Euharistie și Slujire (BEM)* și răspunsurile bisericilor. Este important să fie luate în seamă și studiile de eclesiologie existente deja. Conducerea CEB este rugată să promoveze efortul depus atât în structurile CEB, cât și prin încurajarea bisericilor de a continua procesul de reflectare și răspuns la această activitate laborioasă.

20) Unele dintre problemele identificate vor fi studiate în cadrul programelor în curs de dezvoltare ale Comisiei *Credință și Constituție* cu privire la eclesiologie și botez, Comisiei *Credință și Constituție* i se cere în cadrul dezvoltării textului de convergență despre „*Natura și Scopul Bisericii*,” să studieze tema concretă a relației Bisericii cu bisericile, și să asigure angajarea principalelor curente ale tradiției creștine în acel studiu.

21) Se recomandă, de asemenea, ca subiectele de eclesiologie care au fost identificate de Comisia Specială, să formeze o parte importantă a următoarei adunări generale a CEB.

PROBLEME SOCIALE ȘI DE ETICĂ

22) La începutul secolului al XXI-lea, oamenii de pe întreg mapamondul suferă confruntări cu provocări fără precedent: globalizarea economică, războaie și purificări etnice, mase mari de refugiați, xenofobie crescândă, amenințări ale mediului, violențe ale drepturilor fundamentale ale

* Acest document de studiu a fost publicat în *Revista Teologică*, nr. 3, 2003, pp. 66—105 [n. tr.].

omului, rașism, și noile posibilități ale tehnologiei împreună cu amenințările pe care le aduc.

23) Dacă fiind confruntarea cu necesitatea de a dezvolta o etică creștină care să corespundă problemelor și strădănilor curente, este de datoria fiecărei biserici să-și formuleze propria învățătură morală. În același timp, Comisia Specială recunoaște CEB ca pe un forum de prim ordin pentru a formula și analiza problemele morale ale bisericilor și societății.

24) Mulți creștini din toată lumea mulțumesc lui Dumnezeu pentru rolul pe care CEB l-a jucat ca apărător al drepturilor omului și ca participant la luptele împotriva rasismului, mizeriei economice, ocupării nedrepte de teritorii, și politicii forței brute. Sublinierea tuturor acestor teme, a însemnat o angajare pentru o „teologie a vieții”. Bisericile au fost învățate să ajute refugiații de război, pe cei flămânzi și pe cei săraci, și pe victimele marginalizate social prin intoleranță și asuprire politică.

25) Cu toate acestea, Comisia Specială a fost creată în parte din cauza nemulțumirilor exprimate de către ortodocși și de către alții, privind căile pe care anumite probleme sociale și etice au ajuns pe agenda CEB, și modul în care au fost tratate. Mai exact, s-a constatat că bisericile sunt forțate să trateze subiecte pe care le consideră fie „străine”, fie nepotrivite pentru a fi discutate într-un forum mondial. Se crede, de asemenea, că CEB a căutat mai degrabă să „predice” bisericilor decât să fie instrumentul reflecției lor comune. Observațiile și recomandările care urmează reprezintă o încercare de a aborda aceste nemulțumiri.

26) Ținând cont de perspectivele obținute din analiza socială și politică, Comisia afirmă că formarea judecăților morale asupra problemelor sociale și etice trebuie să fie o continuă descoperire a voinței lui Dumnezeu înrădăcinată în Scriptură și Tradiție, viața liturgică, reflecția teologică, urmărindu-se mereu asistența Sfântului Duh.

27) Consiliul nu poate vorbi în locul bisericilor, nici nu le poate cere acestora să adopte anumite poziții. Totuși, poate continua să ofere ocazii pentru ca toate bisericile să se consulte reciproc, și să comunice de câte ori este posibil.

28) Prin urmare, bisericile membre nu trebuie să înțeleagă că toate subiectele discutate în interiorul propriilor lor forum-uri pot fi incluse pe agenda CEB. Toate părțile trebuie să aibă pricere și sensibilitate pentru a discerne care sunt subiectele care trebuie să rămână în cadrul consiliilor din bisericile particulare și care pot fi discutate împreună într-un mod profitabil.

29) Este decisiv ca rezultatul unui asemenea dialog și cooperări să aibă rezultate clare care provin dintr-o perspectivă creștină distinctă, îmbrățișând valorile Evangheliei. Bisericile își asumă un „rol profetic” atunci când descriu și reacționează la situațiile din lume exact în lumina Evangheliei. Se cere mai multă reflecție asupra a ceea ce înseamnă pentru bisericile care sunt în asociere să se angajeze în acest fel. Vocea profetică nu poate fi separată de rolul pastoral, care include susținere, încurajare și mângăiere (1 Cor. 14, 3).

30) Consiliul este un instrument necesar și folositor în fața problemelor sociale și etice când ajută bisericile să:

a) reafirme că sunt în relație de colegialitate prin mărturisirea comună a lui Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor, spre slava lui Dumnezeu Cel Unui, Tatăl, Fiul și Sfânt Duh.

b) reînnoască angajamentul de a sta împreună pentru a susține dragostea reciprocă, căci dragostea este esențială pentru a dialoga în libertate și încredere;

c) recunoască faptul că diferențele ce vin din răspunsurile bisericilor la problemele morale, provenind din mărturisirea Evangheliei în diferite contexte, nu trebuie să fie insurmontabile;

d) recunoască faptul că dialogul axat pe probleme sociale și etice presupune că ele nu sunt mulțumite doar „să fie de acord pentru a nu fi de acord” asupra propriilor lor învățături morale, ci, că vor să confrunte în mod deschis diferențele lor, analizându-le în lumina doctrinei, vieții liturgice și a Sfintei Scripturi.

31) Apar mereu subiecte noi și fără precedent, pentru care nu se găsesc modele de aplicare directă a învățăturilor morale în tradițiile bisericilor, nici în analizele și formulările lor etice. Această situație este valabilă mai ales în sfera bioeticii și bio-tehnicii. Bisericilor li se cere să articuleze o abordare etică, creștină, de exemplu referitor la clonare, fertilizarea *in vitro*, cercetările din domeniul geneticii. Experiențele și reflecțiile altora din cadrul mai larg al mișcării ecumenice oferă resurse valoroase și adesea indispensabile.

32) Modul în care o biserică (sau bisericile împreună) își ordonează și își structurează propria cale în lămurirea de decizii asupra problemelor morale este în sine un subiect etic de primă importanță. Cine decide ce și prin ce mijloace? Formele de luare a deciziilor și comunicare formează deja o etică socială și influențează învățătura morală și practică. Structurile, funcțiile și rolurile exprimă valori morale. Căile prin care se exercită puterea, conducerea și accesul au dimensiuni morale. A ignora acest lucru înseamnă a nu se înțelege de ce problemele morale pot produce atât de ușor separații.

33) CEB trebuie să monitorizeze în mod constant procedurile de abordare a subiectelor sociale și etice propuse pentru deliberarea comună. De exemplu, cum s-ar putea determina ca o anumită problemă să fie direcționată spre CEB pentru discuții printr-o cerere „bisericească” autentică, mai degrabă decât prin acțiunea unui grup de presiune.

34) Mai mult, procedurile de a discuta asemenea subiecte trebuie să fie îmbunătățite continuu într-un mod care să permită Consiliului să-și exercite rolul de a face posibilă formarea unei opinii comune între biserici, și să evite cauzarea sau adâncirea separațiilor. Metoda consensului ar trebui să determine întregul proces de analiză la fiecare nivel: organismele de conducere, personalul, participanții (cf. anexa B, secțiunea II). Prin urmare nu ar trebui rezervat doar pentru sfârșitul procesului.

35) Comisia Specială speră că folosirea luării de decizii prin consens, cu o creștere a încrederii reciproce, va face posibil ca toți să par-

tiepe mai ușor în mod deplin la discutarea oricăror subiecte importante de etică sau sociale.

V. RUGĂCIUNEA COMUNA

36) La începutul unui nou mileniu umanitatea este confruntată cu realități noi, obstacole și provocări noi. Este îndobățuit cunoscut faptul că trăim într-o lume a tensiunilor, antagonismelor, războaielor și a zvornirilor de războaie (Mat. 24:6). În astfel de circumstanțe, izolarea și distrugerea nu pot constitui căi de urmat pentru bisericile creștine. Continuarea și întărirea dialogului și cooperării existente între bisericile creștine este o datorie urgentă. Izolarea și lipsa unității sunt anomalii care pot fi înțelese numai ca rezultate ale păcatului și răului. În tradiția biblică și bisericească păcatul și răul au fost descrise ca dezmembrare, dezorganizare și disoluție a unității create de Dumnezeu. Această divizare duce la egoism și înțelegere sectară a Evangheliei creștine.

37) Angajamentul creștin contemporan pentru unitatea văzută — prin înțindere, profunzime și mijloace — este o realitate nouă în istoria bisericească. La fel, posibilitatea de a ne ruga împreună într-un cadru ecumenic este, de asemenea, o nouă încercare având scopul specific și concret de a-i însoți și întări pe creștinii în călătoria lor spre unitate. Pentru a progresa în dialog, creștinii trebuie să invoce împreună ajutorul dumnezeiesc.

38) Calea creștină este întotdeauna întemeiată și legată de rugăciune. De aceea, la baza oricărui efort pentru unitatea creștină și colaborare se află și rugăciunea. Înaintea fiecărei etape importante a operei Sale de mântuire, Domnul nostru Iisus Hristos s-a rugat Tatălui, învățându-ne că avem datoria de a cere intervenția lui Dumnezeu pentru a putea depăși orice separare dureroasă și să oferim o măturie comună a Evangheliei creștine. Rugăciunea lui Iisus pentru unitate ne impresionează profund și ne solicită — „Dar nu numai pentru ei Mă rog, ci și pentru cei ce prin cuvântul lor vor crede în Mine, pentru că toți să fie una; așa cum Tu, Părinte, ești întru Mine și Eu întru Tine, tot astfel și ei să fie una întru Noi, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis” (Ioan. 17, 20-21).

39) Deceeni de experiență a rugăciunii comune și împărtășire duhovnicească în cadrul CEB, constituie o moștenire ce nu poate fi ignorată cu ușurință. Mulți creștini au aceeași experiență pe plan local: Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștinilor este una dintre cele mai larg răspândite exemple ale unui astfel de experiențe. Astăzi unele biserici ar afirma cu ușurință că nu mai săvârșesc cultul în același mod în care au făcut-o acum 50 de ani. Deși au fost puse la încercare la început, s-au îmbogățit datorită experienței rugăciunii comune. Au primit cu recunoștință multe daruri de la alte tradiții creștine. În timpul acestor decenii, prin rugăciunea lor comună, dialog și mărturisire comună, bisericile au găsit înseși unitate, și unele chiar au ajuns la acorduri care duc spre „comuniunea deplină”.

40) Faptul de a se ruga împreună a descoperit, de asemenea, multe din înșirările existente de-a lungul drumului spre unitate. Această se

datorază în parte moștenirilor confesionale și culturale care determină diferite moduri de a săvârși cultul. Mai mult, rugăciunea comună, așa cum s-a dezvoltat în CEB, a creat dificultăți pentru unele biserici. Într-adevăr, în rugăciunea comună se simte mai profund durerea despărțirii creștinilor.

41) Comisia Specială s-a ocupat cu unele dintre aceste dificultăți, identificând probleme de eclesiologie, teologie, practică euharistică și alte subiecte sensibile. Cu toate că aceste dificultăți nu pot fi minimalizate, chemarea la rugăciunea comună rămâne de primă importanță. Este necesară o cale de a continua, care le va permite tuturor să se roage împreună în mod deplin, pe drumul spre unitatea vizibilă. În acest sens, Comisia Specială a pregătit cadrul anexat pentru rugăciunea comună de la întrunirile CEB (Anexa A).

42) În acest scop, o distincție clară este propusă între rugăciune comună „confesională” și „interconfesională” la întâlnirile CEB. „Rugăciunea comună confesională” este rugăciunea unei confesii, unei comunități sau denominațiuni din cadrul unei confesii. Identitatea sa bisericească este clară. Este oferită ca un dar comunității adunate, de o delegație a participanților, invitându-i pe toți să pătrundă în duhul rugăciunii. Este condusă și prezidată în acord cu propria practică și înțelegere. „Rugăciunea comună interconfesională” este de obicei pregătită pentru anumite evenimente ecumenice. Este o ocazie de a celebra împreună având ca sursă de inspirație o varietate de tradiții. O asemenea rugăciune este înrădăcinată în experiența pe care o are deja comunitatea ecumenică, precum și în darurile reciproce făcute de bisericile membre. Dar nu pretinde a fi modul de a săvârși cultul al unei anumite biserici membre, sau a vreunui fel de biserică-hibrid sau super-biserică. Înleasă și practică în mod corespunzător, această distincție poate elibera diferitele tradiții pentru a se exprima fie în interpretări lor, fie în combinație, fiind tot timpul evident faptul că creștinii încă nu sunt uniți deplin, și că organismele ecumenice la care participă nu sunt ele însele biserici (vezi Anexa A, 15-18).

43) Astfel, obiectivele considerațiilor atașate sunt orientate în două direcții: una este aceea de a clarifica faptul că „rugăciunea comună interconfesională” de la întâlnirile CEB nu este cultul unui organism bisericesc. Cealaltă este să se facă recomandări practice pentru rugăciunea comună de la întâlnirile CEB, despre cum să se folosească limbajul, simbolurile, imaginile sau ritualurile în moduri în care să nu cauzeze ofense din punct de vedere teologic, eclesiologic/sau spiritual. În măsura în care aceste obiective pot fi realizate, rugăciunea comună poate deveni ceva la care toate tradițiile pot participa cu conștiință împăcată și cu deplinătate teologică și spirituală. Cu toate că speranța Comisiei Speciale este că această muncă va facilita progresul, se știe că pentru unele biserici, să te

* Cuvintele „confesii”, „confesională” și interconfesional sunt folosite ca termeni tehnici, recunoscându-se faptul că sunt imperfecte. Nu toate bisericile se definesc drept confesii.

rogi alături de creștini din afara propriei tradiții nu este doar inconfortabil, ci se consideră a fi chiar imposibil (Anexa A 8-10).

44) Săvârșirea Euharistiei la evenimentele ecumenice a fost un lucru dificil pentru comunitatea de biserici din CEB. Nu toți se pot împărtăși de la aceeași masă și există o varietate de păreri și discipline pentru bisericile din CEB în ceea ce privește oferirea și primirea Euharistiei. Independent de concepția despre Euharistie și cum poate sau nu să fie oferită, durerea de a nu se putea împărtăși toți la aceeași masă este simțită de către toți. Urmând modelul de a distinge între rugăciunea comună confesională și interconfesională, poate fi potrivită săvârșirea confesională a Euharistiei cu ocazia adunărilor generale și cu prilejul altor evenimente majore. Biserica gazdă (sau grupul de biserici care pot găzdui împreună) trebuie să aibă o identitate clară. Cu toate că va trebui să fie evident faptul că CEB nu poate găzdui Euharistia, aceste celebrări euharistice confesionale, chiar dacă nu sunt parte din programul oficial, pot fi anunțate public, cu o invitație de a participa, adresată tuturor.

45) Grijă una față de altul în cadrul CEB înseamnă adesea conștientizarea modurilor în care ne-am putea ofensa fără să vrem. În acest sens, aceste considerații caută să-l facă mai atenți pe cei care planifică rugăciunea în comun la posibilele zone de îngrijorare. Dar aceste considerații nu sunt atotcuprinzătoare și trebuie receptate cu intenția sinceră de a dezvolta oportunități ca toți participanții să se roage deplin. După cum arată în mod clar acest cadru, rugăciunea comună din cadrul întâlnirilor CEB ar trebui să fie rezultatul unei planificări serioase și sensibile, nefiind o sarcină ce poate fi împlinită la întâmplare.

VI. MODELUL CONSENSULUI ÎN LUAREA DECIZIILOR

46) Comisia Specială a ajuns repede la concluzia că o schimbare în procedurile de luare a deciziilor în organisme de conducere ale CEB ar:

- a) intensifica participarea tuturor membrilor la diferite întâlniri;
- b) apăra drepturile tuturor bisericilor, regiunilor și grupărilor; mai ales ale celor care au o opinie minoritară;
- c) oferi un context mai propice cooperării și mai armonios pentru luarea deciziilor;

d) oferi reprezentanților mai mult „spațiu” pentru a discerne voia lui Dumnezeu în ceea ce privește bisericile, CEB și întreaga umanitate.

47) După ce a examinat mai multe modele, Comisia Specială crede că CEB ar trebui să adopte metoda consensului, așa cum este descrisă în anexa B a acestui raport.

48) Motivele pentru schimbare sunt elaborate în paragrafele 1-7 ale anexei B. Modelul consensului care se recomandă este descris în paragrafele 8-20. Unele posibile dificultăți ale procedurii de luare a deciziilor prin consens sunt subliniate în paragrafele 25-32, fiind date și soluții la aceste posibile dificultăți.

49) Următoarea definiție a metodei consensului a fost adoptată de Comisia Specială:

a) Metoda consensului este un proces de căutare a înțelegerii comune a unei întinerii fără a decide prin vot. Se ajunge la un consens atunci când apare una dintre următoarele posibilități:

- 1) toți sunt de acord (unanimitate);
- 2) cei mai mulți sunt de acord, iar cei care nu sunt de acord sunt mulțumiți că discuția a fost atât deplină cât și corectă și că propunerea exprimă „spiritul general al întâlnirii”; de aceea minoritatea înclină-tează;
- 3) se recunoaște că sunt opinii variate și se ajunge la înțelegerea ca acestea să fie înregistrate în conținutul propunerii (nu numai în procesul-verbal);

- 4) s-a căzut de acord ca problema să fie amânată;
- 5) s-a căzut de acord că nici o decizie nu poate fi luată.
- b) Prin urmare, procedurile consensului permit oricărei familii sau altui grup de biserici, printr-un purtător de cuvânt, să aibă obiecții față de orice propunere adresată și căreia i s-a dat curs înainte de adoptarea propunerii. Aceasta implică faptul că familia sau grupul de biserici pot opri adoptarea oricărei propuneri până când sunt mulțumiți că îngrijorările lor au fost ascultate în întregime.

c) Deoarece consensul nu implică întotdeauna unanimitatea, și întrucât vor fi rare cazurile când procedurile de luare a deciziilor prin consens sunt aplicate și nu au succes, va opera un mecanism ce va permite întâlnirii să înainteze către o decizie. Regulile CEB revizuite vor trebui să specifice modul cum funcționează acest mecanism și să asigure că procedurile nu sunt alterate. Acest proces de revizuire trebuie să includă consultarea Comitetului permanent (v. paragraf. 51 *infra*);

d) În cadrul modelului de luare a deciziilor prin consens cei care sunt în minoritate au dreptul de a le fi consemnată opoziția întemeiată la o propunere, fie în procesul-verbal, fie în raportul întâlnirii, sau chiar în amândouă, dacă ei cer aceasta.

50) Unele chestiuni s-ar rezolva mai bine printr-o procedură de vot, chiar atunci când procedura consensului va fi devenit modelul dominant al luării de decizii. Aceste chestiuni includ unele aspecte financiare și bugetare și unele decizii administrative. Alegerile trebuie să fie conduse potrivit normelor care sunt specifice alegerii particulare. Chiar dacă aceste norme includ elemente din modelul consensului pot, de asemenea, să includă punctual și votul. Desemnarea personalului care răspunde de programe se va numi în mod obișnuit prin consens. Pe măsură ce aceste norme sunt revizuite și corectate ar trebui să aibă loc consultarea comitetului permanent (descrie *infra*) asupra participării ortodoxe.

51) O mare parte a discuției asupra luării deciziilor s-a centrat asupra ideii de „partitate” între participanții ortodocși și alți reprezentanți. Comisia Specială susține stabilirea unui comitet permanent în următoarele condiții:

- a) Odată cu încheierea activității Comisiei Speciale asupra participării ortodoxe în cadrul CEB, comitetul central va stabili un nou orga-

nism care va purta numele de comitetul permanent pentru participarea ortodoxă la CEB; în august 2002, comitetul central urma să stabilească comitetul de conducere al prezentei Comisii Speciale pentru a îndeplini acest rol până la următoarea adunare generală a CEB;

b) După următoarea adunare generală [Porto Alegre, Brazilia, feb. 2006, n.r.] noul comitet central va numi comitetul permanent constând din 14 membri, dintre care jumătate vor fi ortodocși; din numărul total, cel puțin jumătate vor fi membri ai comitetului executiv al CEB;

c) Membrii ortodocși ai comitetului central vor numi cei șapte membri ortodocși, iar ceilalți membri ai comitetului central vor numi pe ceilalți șapte. Toți membrii comitetului permanent vor fi aleși în mod obișnuit din cadrul bisericilor membre ale CEB. Cei imputerniciți pot substitui membrii absenți. Urmând procedura Comisiei Speciale observatorii (norma III.6.c) din bisericile care nu sunt membre sau ai bisericilor în asociere cu CEB, pot fi invitați de comitetul permanent;

d) Doi co-moderatori vor fi numiți dintre membrii comitetului permanent, unul numit de membrii ortodocși ai comitetului central, iar ceilalți de către ceilalți membri ai comitetului central;

e) Comitetul permanent va fi responsabil de:

1) continuarea autorității, mandatului, preocupării și dinamicii comisiei speciale;

2) consiliere în vederea ajungerii la consens în problemele propuse pe agenda CEB;

3) concentrarea atenției asupra problemelor de eclesiologie.

f) Comitetul permanent va consilia și va face recomandări organismelor de conducere ale CEB, incluzând chestiuni privind înmănușarea participării ortodoxe în întreaga viață și activitate a Consiliului;

g) Comitetul permanent va raporta comitetului central și comitetului executiv.

52) Principiul parității a determinat Comisia Specială să discute ideea de a avea doi moderatori în organisme de conducere ale CEB (unul ortodox și unul din altă tradiție) și doi vice-moderatori (din nou unul din fiecare categorie). Un număr considerabil de membri ai comisiei au propus ca această idee să fie discutată în comitetul central. Au mai fost propuse și alte sugestii, ca de exemplu alternarea unui ortodox și a unui «ne-ortodox» în funcția de moderator. Când se acționează în vederea obținerii consensului, rolul persoanei care conduce este crucial. El sau ea trebuie să testeze atmosfera întâlnirii de-a lungul derulării discuțiilor, trebuie să fie atenți(ă) să se respecte drepturile tuturor, și să ajute întâlnirea să-și formuleze decizia finală. Moderatori au nevoie de anumite calități, și acestea vor fi imbogățite dacă se urmează un proces de pregătire, înainte de a prelua această sarcină.

VII. CALITATEA DE MEMBRU ȘI REPREZENTARE

53) Ulterior înființării Comisiei Speciale, comitetul executiv al CEB a organizat un grup de studiu separat care să investigheze chestiuni privind apartenența și reprezentarea și să facă recomandări. Acest grup

de studiu privind calitatea de membru este format și din membri ai comitetului central și din cei ai Comisiei Speciale fiind paritate între ortodocși și reprezentanți altor biserici membre. Acest grup a întocmit deja rapoarte: provizorii către comitetul executiv și le-a împărtășit Comisiei Speciale la întâlnirile în plen. Își va prezenta raportul final comitetului executiv pentru a fi supus comitetului central la întâlnirea fixată pentru august 2002.

54) Toate rapoartele grupului de studiu privind apartenența au fost puse la dispoziția tuturor membrilor Comisiei Speciale. Întâlnirile grupului de studiu au fost astfel programate încât să aleneze cu întâlnirile Comisiei Speciale, astfel încât în fiecare etapă a dezvoltării activității Comisiei Speciale, Comisia a fost informată asupra lucrărilor grupului de studiu, și în fiecare stadiu al activității grupului de lucru, acesta a beneficiat de comentariile, discuțiile și sfaturile Comisiei Speciale.

55) Având încurajarea Comisiei Speciale, arile de interes ale grupului de studiu privind calitatea de membru au fost:

a) listarea criteriilor teologice cerute celor ce vor să fie admiși ca membri ai CEB;

b) formularea a noi moduri de grupare a bisericilor pentru împlinirea obiectivelor reprezentării și participării la Consiliu;

c) analizarea a noi modele de apartenență incluzând modelul familial și de apartenență regională;

d) evaluarea noilor moduri de a intra în relație cu Consiliul.

56) Comisia a propus grupului de studiu să includă în recomandările sale către comitetul executiv două posibilități pentru bisericile care vor să intre în relație cu CEB:

a) biserici membre ale comunității CEB;

b) biserici în asociere cu CEB.

Bisericile membre aparținând comunității CEB sunt bisericile care sunt de acord cu baza CEB, își confirmă angajamentul lor la obiectivele și funcțiile Consiliului, și se conformează criteriilor teologice și organizatorice.

Bisericile în asociere cu CEB sunt bisericile care sunt de acord cu baza Consiliului și sunt acceptate pentru a avea acest statut. Asemenea biserici pot trimite reprezentanți la adunarea generală și comitetul central, cu dreptul de a lua cuvântul, având consimțământul moderatorului, dar nu au și drept de vot. Asemenea biserici pot fi invitate să participe la activitatea comisiilor, grupurilor consultative și altor organisme consultative ale Consiliului, în calitate de consultanți și consilieri. Bisericile care vor să fie în asociere cu CEB au trebuit să-și susțină în scris motivele pentru care cer această relație, motive care trebuie să fie aprobate de comitetul central.

Comisia încurajează grupul de studiu privind calitatea de membru să ofere în raportul final mai multe clarificări, definind mai exact relația ce revine acestor biserici în asociere cu Consiliul în acord cu discuția în plen a Comisiei Speciale din Jarvenpää.

57) Comisia și grupul de studiu pentru apartenență a recomandat ca prezenta categorie de biserici asociate, conform normei I.5.a.2, să fie eliminată în favoarea unei noi categorii de relație cu CEB intitulată „biserici în asociere cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor”. Comisia și grupul de studiu au recomandat ca prezenta categorie de „participare prin asociere” [*associate membership*] în virtutea mărimii, conform normei I.5.a.1 („biserici mici”) să fie încorporată în prezentarea bisericilor membre aparținând comunității CEB, păstrându-se totuși restricțiile privind participarea bisericilor mici (v. anexa C).

58) Comisia și grupul de studiu pentru calitatea de membru propune ca noile biserici membre să fie primite la întrunirile comitetului central și nu la adunarea generală. Cererea pentru alăturarea la CEB va fi prezentată la o întrunire a comitetului central, cu o perioadă provizorie de participare la activitatea Consiliului și de interacțiune cu comunitatea locală a bisericilor membre, și cu luarea deciziei privind cererea la următoarea întrunire a comitetului central. *Această schimbare de procedură va cere o revizuire a articolului II din constituție.*

59) Analizând problema apartenenței, Comisia și grupul de studiu privind calitatea de membru au luat în considerare fie apartenența confesională, fie apartenența regională, dar le-au respins pe amândouă deoarece ar putea duce la diminuarea percepției faptului că întregul număr de membri dețin activitatea Consiliului. Totuși, grupul de studiu și Comisia îndeamnă bisericile să colaboreze la nivel local sau după confesiune în vederea apartenenței la CEB.

60) Comisia și grupul de studiu propun ca bisericile să se grupeze, de ex. după criteriul geografic sau confesional, sau conform altor modele, pentru a face nominalizări pentru comitetul central. Se va aștepta ca astfel de persoane, dacă sunt alese, să-și dezvolte un sentiment mai mare de responsabilitate față de cei care i-au nominalizat.

61) Comisia Specială la act de activitatea depusă de grupul de studiu privind calitatea de membru despre care a realizat rapoarte intermediare și apreciază munca sa, și în special își exprimă acordul cu propunerile de modificare a normelor, incluzând criteriile teologice propuse de grupul menționat, recunoscând faptul că normele și constituția pot cere modificări. Propunerile de modificare sunt atașate la acest raport, anexa C.

SECȚIUNEA C

Câteva dintre propunerile enumerate mai jos pot cere schimbări în normele și constituția CEB, dacă sunt adoptate de comitetul central și de adunarea generală:

1. *Propune* Consiliului să treacă la metoda consensului în luarea deciziilor așa cum este descrisă în paragraful 49, ținând cont de faptul că un număr limitat de probleme vor trebui să fie decise prin vot așa cum este menționat în paragraful 50, și de nevoia pentru un proces de tranziție care să ducă la folosirea noilor procedee.

2. *Propune* să fie înființat un comitet numit „Comitetul permanent pentru participarea ortodoxă la CEB”, format din 14 membri dintre care jumătate vor fi ortodocși (v. paragr. 51 b, c). Pană la următoarea adunare generală se propune ca actualul comitet de conducere al comisiei speciale pentru participarea ortodoxă la CEB să îndeplinească acest rol. Atribuțiile acestui comitet sunt precizate în paragraful 51 e, f și g.

3. *Cere* Consiliului să asigure condiții pentru ca metoda consensului să fie folosită în fiecare stadiu în abordarea temelor sociale și etice (v. paragr. 34) și să faciliteze schimbul și discutarea informațiilor și împărtășirea cunoștințelor specializate în procesul decizional din domeniul social și etic, nu în ultimul rând relativ la chestiunile menționate în paragraful 31.

4. *Încurajează* Comisia Credență și Constituție:

a) să continue studiile de eclesiologie cu referire specială la problemele identificate în paragraful 18 incluzând: (1) unitate văzută și diversitate; (2) botezul și comuniune eclezială;

b) să analizeze problema specifică a relației Bisericii cu bisericile, asigurând angajamentul curentelor majore ale tradițiilor creștine în această analiză (v. paragr. 20);

c) să-și asume prezentarea problemelor eclesiologice care sunt identificate de Comisia Specială la următoarea adunare generală (v. paragraful 21).

5. *Receptează* documentul intitulat „Un cadru pentru rugăciune comună la întrunirile CEB” (anexa A) și îl recomandă aceluia care planifică rugăciunea comună la întrunirile CEB.

6. *Cere* comitetului permanent pentru participarea ortodoxă să analizeze cum pot fi tratate cel mai bine următoarele puncte identificate de sub-comitetul care se ocupă de rugăciunea comună în cadrul structurilor programatice ale Consiliului:

a) analizarea naturii ecleziale a rugăciunii comune;

b) analizarea problemelor sensibile care continuă să apară în rugăciunea comună la întrunirile CEB;

c) dezvoltarea neîntreruptă a vieții de rugăciune comună în comunitate CEB;

d) folosirea cadrului anexat la planificarea rugăciunii comune la întrunirile CEB, reflecția în lumina acestei experiențe și, o îmbunătățire viitoare a acestui cadru în funcție de necesități.

7. *Recomandă* în acord cu propunerile grupului de studiu privind calitatea de membru, așa cum este descris în paragrafele 56-57, ca în viitor să existe două modalități de raportare la CEB:

a) biserici care aparțin comunității CEB;

b) biserici în asociere cu CEB.

8. *Primește* cu satisfacție propunerea membrilor grupului de studiu pentru revizuirea normelor CEB privind la calitatea de membru și în particular susține adăugarea criteriilor teologice pentru biserici

membre care aparțin comunității CEB, exact așa cum sunt formulate în anexa C, crit. 1.3 a. și

9. *Recomandă* ca bisericile să fie acceptate să adere la comunitatea CEB la întâlnirile comitetului central și nu la adunarea generală. Cere-rea de a se alătura CEB-ului ar putea fi prezentată la o întâlnire a comi- tetului central, cu o perioadă de participare la activitatea Consiliului și de interacțiune pe plan local cu bisericile membre, decizia privind ce- reea de aderare urmând a fi luată la următoarea întâlnire a comi- tetului central.

— Continuarea în Revista Teologică nr. 1, 2004 —

Traducere și note: Pr. Lect. Dr. NICOLAE MOȘOIU

ERATA

În precedentul număr al Revistei Teologice (an XIII (8), nr. 3, iulie-septembrie, 2003) la pagina 66 se va citi titlul traducerii: *Natura și Scopul Bisericii*. Un studiu pe calea spre o declarație comună, așa cum apare și în cuprinsul revistei (coperta 3) și, conform origina- lului din limba engleză: "The Nature and Purpose of the Church. A stage on the way to a common statement", fără adăosul "Docu- mentul unității" (n. red.).

REVISTA TEOLOGICĂ THE THEOLOGICAL REVIEW

— The Review of the Metropolitanate of Transylvania —
New Series, Vol. XII, No. 4, October-December, 2003

CONTENTS

I. Christmas pastoral letters

II. Studies and articles

Fr. NICOLAE CHIFAR, *Unity in diversity. The historical evolution of the Churches during the first Christian millennium*

Seeking to regain the unity of faith the Christian Churches identify the causes of the divisions in order to find out the ways to surpass them. The Church never understood this unity as uniformity, but permitted a large spectrum of diversity, which doesn't necessarily represent a reason for disruption. The present article aims to evaluate to what extent is diversity possible within the Church, which are its proper forms and when diversity turns to differentiation and main distinction, which leads to a break of the unity, producing separation and schism.

Fr. CONSTANTIN NECULA, *Christian pedagogic principles mirrored in "The Calendar of the Good Christian"* from Sibiu

An important phenomenon during the last century and a half of the Romanian cultural life in Transylvania has been the Church press, "The Calendar" — an almanac having a Christian background — represented for a long time a living source for Romanian language and literary culture, for both peasants and intellectuals. For a period of time (1945—1990) its role became subtler, as a form of resistance through popular Christian teachings against the godless, communist propaganda. Although it too had to pay a tribute to the official language of boys, alongside all the press during that period, "The Calendar" nevertheless remained a highly effective spiritual instrument.

DANIEL BUDA, *The Union Formula of 433 CE*

The article "The Union from 433" analyzes the formula of union and presents the context in which it was formulated. In the first part, it presents briefly the development of the third ecumenical synod after that the Church in East was divided, so that also the emperor and the

REVISTA TEOLOGICĂ

— PUBLICAȚIE OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI —

1

SERIE NOUĂ, Anul XIV (86), Nr. 1, IAN.—MARTIE, 2004

Tiparul TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

RAPORTUL FINAL AL COMISIIEI SPECIALE PENTRU PARTICIPAREA ORTODOXA LA CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

— PARTEA A DOUA —
(Urmare din Revista Teologică nr. 4, 2003)

ANEXA A: Un cadru pentru rugăciunea comună la întrunirile CEB¹

Introducere:

1) Rugăciunea comună în contexte ecumenice oferă posibilitate creștinilor din tradiții eclesiale diferite să-L slăvească împreună pe Dumnezeu și să se roage pentru unitatea creștină. Rugăciunea se află în centrul identității noastre în calitate de creștini, atât în comunitățile noastre, cât și în mișcarea ecumenică conciliară. Simplul fapt că putem să ne rugăm împreună — atât ca persoane particulare, cât și ca reprezentanți ai bisericilor noastre — este un semn al progresului care s-a realizat. Rugăciunea noastră comună este, de asemenea, un semn a ceea ce trebuie încă să se realizeze. Multe dintre diferențele noastre devin evidente mai ales în rugăciunea noastră comună.²

2) Datorită complexului de factori asociați cu rugăciunea comună la întrunirile CEB, acest document a fost realizat pentru a identifica un cadru care să permită în continuare progresul. Pentru a ajuta să se clarifice unele dintre îngrijorările și ambiguitățile ce apar datorită rugăciunilor comune de la întrunirile CEB, s-a considerat că este folositor să se facă distincție între „rugăciunea comună confesională” și „rugăciunea comună interconfesională”³.

Expresia „cult ecumenic” a creat confuzii cu privire la caracterul eclesial al acestuia, statutul eclesiologic al CEB, și gradul de unitate care a fost de fapt atins. Pentru aceste motive expresia „cult ecumenic” nu va fi folosită.

3) Analizele oferite aici nu intenționează să fie exhaustive. Mai degrabă, documentul scoate în relief anumite probleme sensibile care au apărut în ultimii ani. Se delimitează categoriile de rugăciune comune „confesională” și „interconfesională” oferindu-se sugestia pentru realizarea unor astfel de rugăciuni. Dar nu se poate aștepta ca întreaga problemă a rugăciunii comune să poată fi rezolvată sau că toate

greutățile vor dispărea. Există speranța că se vor aborda unele dintre punctele sensibile și că natura, statutul și scopul rugăciunii noastre comune vor fi cât mai clare posibil.

4) Considerațiile prezentate aici sunt menite să abordeze situația actuală a bisericilor din comunitatea CEB, nu să fie interpretate ca permanente sau de neschimbat. Progresul neîntrerupt înspre unitate va cere o revizuire ocazională a acestui subiect. În plus, acest cadru nu ar trebui să fie înțeles ca fiind general aplicabil în interiorul mișcării ecumenice la toate nivelele și în toate locurile. Mai degrabă, este specific CEB și diferitelor sale întruniri.

Rugăciunea comună la întrunirile CEB

5) Mișcarea ecumenică își cheamă participanții la o stare sufletească plină de respect și de smerenie. În centrul călătoriei noastre împreună se află respectul pentru înțelegerea de sine a fiecăruia, care poate fi diferită de a noastră. Noi nu dorim să ne judecăm unul pe altul. Nici nu dorim să așezăm o piatră de încercare unul înaintea celuilalt. Noi intrăm în această discuție despre rugăciunea comună la întrunirile CEB într-un spirit de generozitate și grijă unul pentru celălalt.

6) Creștini din tradiții eclesiale despărțite se roagă împreună datorită credințelor comune în Sfânta Treime și în Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor și datorită angajamentului comun pentru căutarea unității creștine. Rugăciunea noastră comună este atractivă, dar și așteaptă de la noi. Se adresează lui Dumnezeu, dar este și o ocazie de a-L asculta pe Dumnezeu vorbindu-ne. Este un timp în care împreună putem să invocăm unitatea, să mărturisim unul altuia și să primim de la Dumnezeu darul reconcilierii. Rugăciunea noastră comună implică adorarea, mărturisirea, implorarea, mulțumirea, ascultarea Sfintei Scripturi și mijlocirea pentru ceilalți. Fiindcă ne rugăm împreună, dăruim și primim daruri de la celălalt. Cel mai important lucru este faptul că ne oferim pe noi înșine lui Dumnezeu cu zdrobire de inimă și primim darul lui Dumnezeu prin care suntem tămăduiți, învățați și îndreptați.

7) Din păcate, unul din factorii care fi desparte pe creștini este înesăși problema cultului. În rugăciunea comună, poate mai mult decât în orice altă acțiune ecumenică, întâlnim atât promisiunile reconcilierii din partea lui Dumnezeu, cât și durerea despărțirii noastre. Pentru că unitatea noastră înseamnă dar și chemare, care sunt atât realizate, cât și smerate, rugăciunea noastră comună trebuie, de asemenea, să fie menținută prin asumarea riscurilor. Experiența de a ne ruga împreună nu este întotdeauna confortabilă, și nici nu ar trebui să fie, pentru că noi ne apropiem de Dumnezeu înainte de a ne fi implicat deplin într-un noi.

8) Într-adevăr, pentru unii, rugăciunea împreună cu creștinii din afara tradiției lor nu este numai incomfortabilă, dar este considerată a fi chiar imposibilă. De exemplu, creștinii ortodocși trebuie să ia în considerare canonicele care pot fi interpretate ca interzicând o asemenea rugăciune, deși nu există vreun consens în ceea ce privește aplicarea ace-

tor canoeane astăzi. Istoric vorbind, mulți protestanți au trebuit, de asemenea, să facă față obstacolelor din calea rugăciunii comune.

9) Totuși rugăciunea comună în context ecumenic poate fi înțeleasă ca un timp pentru mărturisire și reconciliere, pe drumul spre unitatea deplină care va fi exprimată în cele din urmă prin participarea la Cina Domnului la aceeași masă.

„Deci dacă îți aduci la altar darurile tale și acolo îți amintești că fratele tău (sau sora ta) are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo înaintea altarului și du-te; prima dată împacă-te cu fratele tău (sora ta) și apoi vino și oferă darul tău” (Matei 5, 23-24).

10) Obiectivele acestor considerații prezintă două aspecte. Unul este acela de a clarifica faptul că rugăciunea comună interconfesională de la întrunirile CEB nu este cultul unui organism eclesial. Celălalt este acela de a face recomandări practice pentru rugăciunea comună de la întrunirile CEB în ceea ce privește modul folosirii limbii, simbolurilor, imaginilor, și riturilor așa încât să nu cauzeze vreo ofensă din punct de vedere teologic, eclesiologic sau spiritual. În măsura în care am putea împlini aceste deziderate, rugăciunea comună poate deveni ceva la care pot participa toate tradițiile fără vreo problemă de conștiință, și cu deplinătate teologică și spirituală.

Probleme în legătură cu rugăciunea comună în contexte ecumenice

11) Rugăciunea comună la evenimentele ecumenice, mai ales atunci când se combină elemente din tradiții diferite, este o sursă de bucurie și încurajare pentru mulți. Dar pot apărea și probleme. Acestea se referă în parte la lipsa de familiaritate, la adaptarea la diferite modalități de închinare, și chiar la un „ethos spiritual” diferit. Dar încercările unei astfel de rugăciuni comune trec dincolo de problema lipsei de familiaritate; sunt eclesiologice și, de asemenea, teologice.

Eclesiologie

12) După cum CEB nu constituie „Biserica” sau un organism eclesial în sine, nici rugăciunea comună a creștinilor aparținând diferitelor biserici membre nu este rugăciunea unei biserici sau a „Bisericii”. Când ne întrunim pentru rugăciune, noi depunem mărturie pentru o credință comună în Dumnezeu și ne manifestăm încrederea în El. Insuși Hristos este printre noi, așa cum a promis El că va fi acolo unde „doi sau trei sunt adunați în numele Lui” (Mt. 18, 19). Totuși rugăciunea creștinilor din tradițiile eclesiale despărțite, mai ales rugăciunea care caută să combine tradiții, câteodată transmite semnale amestecate cum ar fi cel al identității eclesiale. O astfel de confuzie poate rezulta din modul în care o slujbă este organizată, prezidată și celebrată, sau, de asemenea, din conținutul său — ca de exemplu atunci când întrunirea respectivă este numită „biserica”.

Teologice

13) Există o legătură inseparabilă și profundă între teologie și rugăciune. Vechiul dicton *lex orandi est lex credendi* spune că noi ne rugăm în conformitate cu ceea ce credem. Doctrina unei biserici este exprimată în viața sa cultică. Această legătură creează probleme potențiale atunci când unele rugăciuni pregătite pentru evenimente ecumenice pot implica sau transmite în mod explicit o teologie care este în dezacord cu aceea a unora dintre membrii prezenți, sau când aceste rugăciuni presupun o unitate mai mare decât aceea care este de fapt realizată între biserici.

14) Diferiți factori, ca de exemplu cei menționați mai sus, fac problematică efortul rugăciunii în contexte ecumenice. Dar prin aceasta nu se diminuează necesitatea unei astfel de rugăciuni și nici nu o fac imposibilă. Pornind de la convingerea că problemele puse de rugăciunea comună nu sunt insurmontabile, aceste considerații caută să ofere îndrumări pentru pregătirea și conducerea rugăciunii comune de la întrunirile CEB, pentru a se permite comunității întrunite să se roage împreună cu evlavie și în mod deplin.

Rugăciunea comună confesională și interconfesională

15) Când ne adunăm pentru a ne ruga împreună la evenimentele CEB, există ocazii când rugăciunea este identificată cu o confesiune sau biserică în cadrul unei tradiții confesionale; de aici expresia: „rugăciunea comună confesională”. Tot mai des, rugăciunea comună în context ecumenic este pregătită prin combinarea unor tradiții. O astfel de rugăciune comună a fost numită adesea „cult ecumenic”, dar această expresie poate fi imprecisă și înșelătoare, și de aceea ar trebui să nu fie folosită. În loc de aceasta, o expresie mai precisă ar fi „rugăciunea comună interconfesională”. Făcând distincție între rugăciunea comună confesională și interconfesională potrivit celor scrise înțră se poate oferi o mai mare claritate — atât din punct de vedere spiritual cât și eclesiologic — asupra vieții de rugăciune din cadrul evenimentelor CEB.

● Rugăciunea comună confesională este rugăciunea unei confesii, a unei comunități confesionale, sau a unei denominații din cadrul unei confesii. Acestea are o anumită identitate eclesială. Exemple ar putea include slujba cuvântului dintr-o biserică luterană, cum ar fi ELCA; sau ritualul tămăduitor al unei biserici unite cum ar fi Biserica Unită din Canada* [United Church of Canada] sau Biserica Unificată din Australia** [Uniting Church of Australia]. Ar putea fi slujba de seară romano-catolică sau utrenia ortodoxă.

* Întrune bisericească între metodisti și reformați, inaugurată în anul 1925; a nu se confunda cu Biserica Unită cu Roma; n. tr.

** Unione bisericească între congregaționaliști, prebiterieni și metodisti, inaugurată în anul 1977; n. tr.

săptămă face această experiență în acord cu propria sa conștiință, dar ar trebui să ne străduim să permitem participanților să nu rămână numai simpli spectatori ai riturilor nefamiliare lor. Elementele rugăciunii comune nu ar trebui să devină centrul rugăciunii comune, ci mai degrabă ar trebui să faciliteze rugăciunile autentice ale comunității.

32) *Chestțiuni sociale și politice:* Rugăciunea noastră comună cuprinde pe bună dreptate elemente ale formării morale și proclamării profetice. Suntem chemați să ne rugăm pentru dreptate și pace, totuși noi putem distinge între rugăciunea tematică și rugăciunea folosită să ne despărțim și mai mult pe probleme sociale și politice asupra cărora avem neînțelegeri profunde. Rugăciunea noastră comună este adresată lui Dumnezeu, și este o invitație să ascultăm ceea ce Dumnezeu dorește să ne învețe.

Folosirea limbajului

33) Probleme de limbaj: Ceea ce spunem în cult (*lex orandi*) este important pentru că reprezintă un angajament al credinței asumat împreună (*lex credendi*). În vederea unei legături profunde între teologie și rugăciune, problemele de gen în limbaj necesită atenție sporită. Expresia „limbaj inclusiv” este câteodată folosită în sens larg și imprecis. De fapt sunt implicate câteva probleme distincte, există câteva probleme separat implicate.

34) Noi putem face o distincție clară între limbajul care se referă la Dumnezeu și limbajul care se referă la oameni, și să afirmăm că limbajul referitor la oameni ar trebui întotdeauna să includă și femeile și bărbații. Limbajul care se referă la întreaga comunitate umană ar trebui să fie sensibil la probleme de rasă, clasă și alte potențiale categorii de excludere.

35) Scriptura și Tradiția oferă o varietate de metafore și imagini despre Dumnezeu. Acestea pot fi folosite în rugăciunea comună pentru a descrie pe Dumnezeu și lucrarea Sa în istorie. Dar noi facem distincție între o imagine despre Dumnezeu și numele Lui.² Noi îl invocăm pe Dumnezeu folosind multe metafore. La înfrunirile CEB numele revelate și biblice ale lui Dumnezeu: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt ar trebui să se folosească atunci când îl numim pe Dumnezeu în rugăciunea comună. Această formulă trinitară stă în centrul bazei CEB și este mărturisită în toate bisericile membre.

Practica euharistică la înfrunirile CEB

36) Cultul euharistic la evenimentele ecumenice este o problemă dificilă pentru comunitatea bisericilor din CEB. Noi nu ne putem împărții toți la aceeași masă, existând o serie de puncte de vedere și de discipline printre bisericile membre privind oferirea și primirea Sfintei Euharistii. Oricare ar fi părerea cuiva despre Sfânta Euharistie și cum se

poate, sau cum nu se poate împărții, durerea de a nu putea să o primim toți de la aceeași masă este simțită de toți.

37) Din perspectiva ortodoxă, Sfânta Euharistie poate fi celebrată de biserică și primită de toți cei ce sunt în comuniune sacramentală: Pentru unii protestanți Euharistia nu este doar un semn al unei unități vizibile pentru care se lucrează, ci și una dintre cele mai mari resurse spirituale pentru călătoria spre unitate. Din această ultimă perspectivă ar fi potrivit să ne împărțim împreună acum. Unele biserici au o „masă deschisă” pentru toți cei care-L iubesc pe Dumnezeu. Alții oferă ospitalitate în ocazii ecumenice sau în alte circumstanțe clar definite. Este important de înțeles și de a fi sensibil la diferitele viziuni pe care le au bisericile membre și, de asemenea, să receptăm convergența în înțelegerea Euharistiei așa cum apare în documentul *Botez, Euharistie și Slujire* și în unele dialoguri bilaterale.

38) Viața de rugăciune comună a mișcării ecumenice trebuie să fie deplină și de bună-credință. Noi nu ne putem ruga într-un fel în care să pretindem că suntem altceva decât ceea ce suntem, sau că am fi într-un stadiu mai avansat în căutarea unității creștine decât în cel în care suntem de fapt. „Liturgia de la Lima” este considerată câteodată a fi o formă aprobată ecumenic pentru intercomuniunea dintre romano-catolici, protestanți și ortodocși, prin care s-ar crea posibilitatea ca noi să celebrăm Euharistia împreună. Nu este așa. Chiar dacă în unele acorduri bilaterale pentru intercomuniune au folosit „Liturgia de la Lima”, acesta din urmă nu are un statut oficial în cadrul comunității CEB.

39) Totuși, urmărind modelul distincției dintre rugăciunea comună confesională și interconfesională, se pot acomoda celebrări confesionale ale Euharistiei la adunările generale și la alte evenimente majore. Bisericiile gazdă (sau grupul de biserici care pot găzdui împreună) trebuie să fie în mod clar stabilă identitate. Cu toate că ar trebui să fie evidente că CEB „nu găzduiește” o Euharistie, aceste slujbe euharistice confesionale, deși nu sunt parte a programului oficial, pot fi anunțate public, cu invitația ca toți să participe. Participanții ar trebui îndrumați cu privire la practica bisericii gazdă referitor la cei care pot primi împărțășania, și ar trebui să respecte așa îndrumare.

CONCLUZIE

40) Cultul stă în centrul identității noastre creștine. Dar în cult noi descoperim, de asemenea, și faptul că suntem divizați. Într-un context ecumenic, rugăciunea comună poate fi atât sursă a bucuriei, cât și a necazului. Când la durerea lipsei unității noastre se adaugă și insensibilitatea la un anumit ethos, poate rezulta o și mai mare adâncire a separării. În calitate de frați și surori dedicați căutării unității creștine, noi nu intenționăm să ne ofensăm, ci să ne încurajăm unii pe alții. Noi suntem chemați să ne apropiem de rugăciunea comună într-un spirit de generozitate și de dragoste unul față de celălalt.

● Rugăciune comună interconfesională este pregătită de obicei pentru evenimente ecumenice specifice. Ea nu provine dintr-o singură tradiție eclesială, sau dintr-o singură biserică. Ea poate reprezenta modele pe care bisericile le au în comun (slujba cuvântului, slujba zămnică), dar nu este cultul instituit al unei confesiuni. Nu are statut eclesial; în mod obișnuit este alcătuită de un comitet ad-hoc.

16) Distincția dintre confesional și interconfesional nu este întotdeauna clară. De exemplu, se poate face distincție din ce în ce mai greu între unele tradiții cultice confesionale. Această realitate, care provine în parte dintr-o reînnoire liturgică ce atinge multe tradiții odată, trebuie să fie remarcată. Într-adevăr, experiența rugăciunii comune în contexte ecumenice locale este o caracteristică importantă a progresului ecumenic și aprecierile de față nu ar trebui să fie înțelese ca factori de descurajare a acestor experiențe comune. Alt exemplu îl constituie tradițiile cultice distincte și vii ale unor comunități cum ar fi Iona și Taizé. Aceste comunități au dat naștere la tradiții cultice noi și creatoare care nu sunt încă identificabile cu nici o biserică.

17) În pofida acestor realități, păstrarea distincției între rugăciunea comună confesională și interconfesională la întrunirile CEB și prezentarea sa explicită (adică identificarea fiecărui eveniment în mod corespunzător), poate fi folositoare în evitarea multora dintre ambiguitățile și tensiunile asociate cu rugăciunea comună. Înțelegând și aplicând cum se cuvine, această distincție poate oferi libertate tradițiilor să se exprime fie conform propriilor lor deprinderi, fie în combinație cu altele, fiind conștiente tot timpul de faptul că creștinii nu trăiesc încă pe deplin unitatea împreună, și că organismele ecumenice la care participă nu sunt în sine biserici.

● Rugăciunea comună confesională comună exprimă integritatea unei anumite tradiții. Identitatea sa eclesială este clară. Este oferită ca un dar comunității adunate, de o anumită delegație de participanți, tot fiind invitați să intre în spiritul rugăciunii. Este organizată și prezidată în acord cu propria înțelegere și practică.

● Rugăciunea interconfesională comună este o ocazie de a celebra împreună făcând uz de resursele unei varietăți de tradiții. O astfel de rugăciune își are rădăcinile în experiența comunității ecumenice ca și în derulările reciproce ale bisericilor membre. Dar această rugăciune nu se pretinde a fi cultul vreunei biserici membre, sau a unui fel de biserică hibrid sau super-biserică. Nu este (sau nu ar trebui să fie) săvârșită sau prezidată în așa fel încât să poată fi asociată cu vreo biserică, sau să implice faptul că ar avea un statut eclesial.

18) Atât rugăciunea comună confesională cât și cea interconfesională oferă modele folositoare pentru rugăciunea de la întrunirile CEB. Textul de față nu încearcă să afirme dinainte dacă slujbele confesionale, sau cele interconfesionale reprezintă cel mai potrivit stil de rugăciune, și dacă evenimentele care încorporează multiple servicii religioase pot fi ușor ambele modele pe rând. Totuși, slujbele religioase vor trebui să

fiu clar identificate în funcție de forma pe care o iau, și, dacă sunt confesionale, cu ce tradiție sau biserică se identifică. Urmează acum consideratii privind pregătirea rugăciunii comune la întrunirile CEB.

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA PREGĂTIREA RUGĂCIUNII COMUNE LA ÎNTRUNIRILE CEB

Rugăciunea comună confesională

19) Rugăciunea comună confesională ia naștere din experiența cultică vie a unei anumite tradiții particulare din cadrul comunității CEB. În mod obișnuit va fi alcătuită de o persoană sau de un grup din cadrul acelei tradiții, care va discerne cu grijă cum să prezinte cel mai bine caracterul specific al cultului respectiv într-un context ecumenic. Rugăciunea comună confesională este o modalitate de a oferi spiritualitatea unui grup celorlalți, și de aceea, ar trebui să fie reprezentativă aceluia grup, deși rugăciunea unui grup nu poate fi ușor distinsă de a altora (de exemplu metodist și reformat).

Ceea ce este oferit nu ar trebui să aibă în primul rând un caracter experimental. Deși rugăciunea comună confesională nu aspiră să fie universal acceptată, cei ce o planifică ar trebui să fie sensibili la acele elemente din tradițiile lor care ar putea cauza dificultăți pentru cei prezenți și ar trebui să fie gata ca ocazional să-și adapteze practica uzuală. Rugăciunea comună confesională ar trebui să fie alcătuită și săvârșită în așa fel încât «a fie înțeleasă de toți cei prezenți, și prin aceasta să depășească stadiul de observatori. Cei care o planifică ar trebui să țină cont, de asemenea, de considerațiile care urmează în folosirea limbajului și în abordarea responsabilă a problemelor sensibile.

Rugăciunea comună interconfesională

20) Toți participanții se bucură de același statut în cadrul rugăciunii comune interconfesionale. Ca participanți la comunitatea CEB, noi împărtășim o credință în Dumnezeu — Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt — și un angajament comun spre unitatea creștină. Clerici sau mireni, bărbați sau femei, indiferent de ce origine confesională am fi — în calitate de confrăți de pelerinaj în călătoria ecumenică, noi participăm ca egali în rugăciunea interconfesională comună.

21) Rugăciunea comună interconfesională trebuie să evite să dea impresia de a fi cultul unei biserici. Diferite biserici exprimă semnele identității eclesiale în moduri diferite, aplicarea acestui principiu putând da naștere la probleme. De exemplu, pentru unele biserici membre, caracteristicile eclesiale ar putea include vestimente, conducere ierarhică, binecuvântări clericale, și folosirea textelor liturgice standard. În cadrul altor biserici membre există o varietate de perspective.⁴

22) Rugăciunea comună interconfesională într-un context ecumenic este o ocazie de a exprima împreună acele lucruri pe care le avem

41) Manifestarea atenției unui față de celălalt în contextul CEB înseamnă adeseori conștientizarea modalităților prin care noi am putea în mod neintenționat să ne ofensăm unul pe celălalt. În acest sens, aceste considerații caută să-i facă pe cei care planifică rugăciunea comună mai conștienți de potențialele zone de risc. Dar aceste considerații nu sunt exhaustive, și trebuie întâmpinate cu intenția sinceră de a dezvoltă oportunități pentru toți participanții de a se ruga în mod deplin. Așa cum sugerează acest cadru, rugăciunea comună la întrunirile CEB ar trebui să fie rezultatul unei planificări serioase și sensibile, și nu o sarcină care să fie asumată doar ocazional.

42) Acest cadru folosește expresiile: „rugăciune comună confesională” și „rugăciune comună interconfesională” pentru a identifica două forme distincte de rugăciune comună la întrunirile CEB, și nu mai recomandă folosirea expresiei „cult ecumenic”. Odată realizată această distincție, participanții pot face experiența rugăciunii comune cu o înțelegere clară a statutului eclesial (sau a lipsei acestuia) al fiecărei slujbe, și astfel să se simtă liberi pentru a se ruga în mod deplin.

43) Totuși noi persistăm în căutarea noastră ecumenică. Despărțirile dintre noi nu vor putea fi soluționate numai prin dialog teologic și prin slujirea comună a lumii. Noi trebuie, de asemenea, să ne rugăm împreună, dacă dorim să rămânem împreună, pentru că rugăciunea comună este inima vieții noastre creștine, atât în propriile noastre comunități, cât și pentru că noi lucrăm împreună pentru unitatea creștină. Astfel, distincțiile pe care le facem în acest document sunt provizorii, făcând loc rugăciunii comune înainte de a ne fi împiedicat pe deplin unul cu celălalt. Noi așteptăm cu nerăbdare ziua în care diferențele dintre noi vor fi depășite, și vom putea sta uniți toți în fața tronului lui Dumnezeu, cântându-l laude la unison.

NOTE:

1) Aceste aprecieri au fost elaborate de un grup de lucru la cererea Comisiei Speciale pentru participarea ortodoxă la CEB. Membrii grupului de lucru au inclus un număr egal de reprezentanți din bisericile ortodoxe și din celelalte biserici membre ale CEB, precum și personal angajat al CEB. Ele au fost revizuite și aprobate de sub-comitetul pentru rugăciunea comună a Comisiei Speciale și de plenul Comisiei Speciale. Comisia a atașat documentul la raportul final pentru comitetul central.

2) Pe parcursul discuțiilor Comisiei Speciale despre cult, s-a făcut o distincție între cuvintele „cult” și „rugăciune comună”. Această distincție a fost introdusă din motive ușor de înțeles, din moment ce cuvântul „cult”, așa cum se traduce în multe limbi, implică Euharistia. Totuși înlocuirea termenului „cult” cu cel de „rugăciune comună” este, de asemenea, complicată într-un fel, de vreme ce rugăciunea poate fi înțeleasă într-un mod limitat ca o rugăciune individuală particulară. Pentru scopul acestui document folosim expresia „rugăciune comună”, recunoscând că este o soluție imperfectă.

3) Noi folosim cuvintele „confesiune”, „confesional” și „interconfesional” ca termeni tehnici, recunoscând că ei nu sunt perfecți. Nu toate bisericile s-ar defini pe ele însele în calitate de confesii.

4) S-ar putea continua cu folos studiul despre natura eclesială a rugăciunii comune.

5) Documentul Comisiei Credință și Constituție, „*Mărturisind unica credință: O explicație ecumenică a credinței apostolice*” este de ajutor în aceste probleme:

„50. Noi nu putem renunța la folosirea cuvântului „Tată” pentru că este modul în care Iisus S-a adresat și a vorbit despre Dumnezeu și cum l-a învățat Iisus pe apostoli să se adreseze lui Dumnezeu. Biserica a crezut în Iisus ca Fiul al lui Dumnezeu, în relație cu folosirea cuvântului Tată de către Iisus Hristos însuși. Folosirea cuvintelor „Tată” și „Fiul” unește comunitatea creștină de-a lungul timpului și o întărește într-o comuniune de credință. Mai mult este limba care exprimă relațiile personale din Sfânta Treime și propriile noastre relații cu Dumnezeu”.

51. Totuși Biserica trebuie să clarifice faptul că acest limbaj nici nu atribuie masculinitate biologică lui Dumnezeu, dar nici nu implică faptul că ceea ce noi numim calități „masculine”, atribuite doar bărbaților, sunt singurele calități care aparțin lui Dumnezeu. Iisus folosește numai câteva dintre caracteristicile paternității umane vorbind despre Dumnezeu. El folosește și alte caracteristici în afara paternității umane. Într-adevăr, Dumnezeu cuprinde, împlinește și transcende tot ceea ce știm noi referitor la persoanele umane, atât bărbați cât și femei, și la caracteristicile umane fie masculine, fie feminine. Totuși, „Tată” nu este o simplă metaforă printre celelalte metafore și imagini folosite pentru a descrie pe Dumnezeu. Este termenul distinctiv adresat de Iisus însuși lui Dumnezeu.

52. Noi nu putem renunța la numele de „Tată” și „Fiul”. Ele sunt înădăncate în relația intimă a lui Iisus cu Dumnezeu pe care E L-a vestit, deși El a folosit și alte caracteristici decât acelea referitoare la natura umană.

Limbajul creștin despre Dumnezeu se inspiră, de asemenea, din sursele întregii tradiții biblice. Acolo găsim și imagini „feminine” când se vorbește despre Dumnezeu. Trebuie să fim mai atenți cu această realitate. Aceasta va afecta înțelegerea noastră despre relația dintre bărbat și femei creștin după chipul lui Dumnezeu și activitatea din cadrul structurilor Bisericii și societății chemate să dea mărturie despre întreg”.

ANEXA B: LUAREA DECIZIILOR PRIN CONSENS

Prefață la Anexă

Această anexă are propria sa istorie. În forma sa originală a fost un document de bază pentru a ajuta discuțiile Comisiei Speciale pe tema procesului decizional. În forma de față a susținut schimbarea procesului.

în comun și ne bucurăm că „ceea ce ne unește este mai puternic decât ceea ce ne desparte”. Noi putem experimenta varietatea formelor culturale prin care credința creștină este exprimată. Totuși rugăciunea comună interconfesională ar trebui să aibă grijă să nu condamne dinainte, implicit sau explicit, acele puncte teologice din cauza cărora bisericile sunt încă despărțite.

23) Rugăciunea comună interconfesională la întrunirile CEB ar fi bine slujită prin folosirea unei structuri (sau ordo) bazată pe vechile modele creștine. În extinderea acestui ordo comitetul pentru planificare ar putea să se inspire, de exemplu, din slujbele zilnice sau din slujba cuvântului. Rugăciunea comună ar trebui să tindă spre o structură coerentă care să integreze elemente variate într-un singur scop. Comitetele ar putea consulta activitatea comitetului pentru cult de la Adunarea generală din 1998, care a avut loc în Harare, în vederea aplicării unui ordo în rugăciunea comună interconfesională. Pentru a decide cum să se adopte un ordo într-un anumit context ecumenic, comitetele ar trebui să folosească elemente care fuseseră „testate ecumenic” prin folosirea și recepțarea anterioară și, de asemenea, să asigure prilejul de a primi noi propuneri provenite din viața cultică a bisericilor. Echilibrul dintre elemente noi și cele familiare trebuie ținut cu grijă.

24) Rugăciunea comună interconfesională la întrunirile CEB va fi planificată de un comitet care este compus din reprezentanți ai multor confesiuni și regiuni. Acest comitet ar trebui să se gândească cu grijă cum să structureze rugăciunea comună pentru a evita să dea impresia că CEB este o biserică. Ar trebui, de asemenea, să ia în considerare afirmațiile de mai jos în privința folosirii limbii și a abordării responsabile a problemelor sensibile.

CONSIDERAȚII PRIVIND ABORDAREA RESPONSABILĂ A UNOR PROBLEME SENSIBILE

25) Toți cei care planifică rugăciunea comună ar trebui să încerce să fie sensibili la acele probleme care ar putea cauza dificultăți pentru unii participanți, făcând eforturi de a se feri, pe cât posibil, de a ofensa. Considerațiile care urmează pot fi ajute la conștientizarea eventualelor dificultăți. Aceleași considerații pot fi valabile pentru întreaga rugăciune comună de la întrunirile CEB, de formă confesională, sau interconfesională. În forma ei confesională, rugăciunea comună urmează de obicei disciplina respectivei confesiuni, și toți ceilalți participă în acord cu conștiința lor. Chiar și așa, cei care planifică rugăciunea comună confesională ar trebui să discearnă cu grijă cum să prezinte cel mai bine tradiția lor într-o întrunire ecumenică. De vreme ce nu este totdeauna posibil să evite ca cineva să fie ofensat, cei care planifică ar trebui să facă orice efort posibil pentru a împlini acest obiectiv.

26) Nu se intenționează ca cele ce urmează să fie o listă cuprinzătoare a eventualelor probleme sensibile, ci mai degrabă reflectă proble-

mele particulare care au apărut în discuțiile din cadrul Comisiei Speciale pentru participarea ortodoxă la CEB.

27) *Folosirea simbolurilor și a acțiunilor simbolice*: Simbolurile și acțiunile simbolice alese pentru rugăciune în contexte ecumenice ar trebui să fie înțelese repede de o întrunire ecumenică diversificată cultural și confesional. Când se folosesc elemente care sunt caracteristice unei tradiții, acestea ar trebui să fie prezentate într-un mod care respectă intențiile, acestea ar trebui să aibă sens în uzul ecumenic. Unele simboluri nu se pot trece ușor din culturile particulare în contexte ecumenice, iar unele pot fi prea improprii pentru a fi folosite în rugăciunea comună. La întruniri ecumenice precum evenimentele CEB, ar trebui să ne așteptăm să experimentăm o varietate de simboluri, dintre care unele ar fi nefamiliare pentru unii participanți. Astfel de simboluri vor cere explicații.

28) *Folosirea unor rituri și simboluri poate fi provocatoare*. Câteodată ceea ce este „inculturare” pentru unii poate fi considerat „sincretism” de alții, și viceversa. Este imposibil să se traseze cu precizie o linie de demarcație și cineva care nu este situat în contextul cultural de unde vine simbolul ar trebui să ezite să facă o astfel de judecată. Totuși, aceia care planifică rugăciunea comună ar trebui să fie atenți la expresiile culturale care pot fi înțelese greșit. Studiile precedente ale Comisiei Credință și Constituție privind hermeneutica simbolurilor se poate dovedi folositoare în relație cu aceste probleme.

29) *Folosirea spațiului*: Cei care planifică ar trebui să fie atenți la aranjarea spațiului în care se desfășoară rugăciunea comună, iar dacă este vorba de o biserică, la dispoziția spațiului liturgic al comunității.

30) *Conducerea exercitată de femei*: Când rugăciunea comună este oferită într-o formă confesională, practica acelei confesiuni cu privire la conducerea exercitată de femei ar trebui în mod normal să se aplice. Pentru rugăciunea interconfesională comună, o conducere descentralizată și o participare egală permite oricărui participant — bărbat sau femeie, cleric sau mirean — să împlinească orice rol. În context ecumenic, noi venim împreună cu o serie de poziții în legătură cu hirotonirea femeilor, deosebirile existând atât între bisericile noastre, cât și, câteodată, în interiorul acestora, și noi nu suntem încă gata să reconciliem aceste diferențe. De aceea cei care planifică ar trebui să se abțină de la luarea unei atitudini de conflict privind chestiunea hirotoniei femeilor, sugerând astfel că practica obișnuită a unei anumite biserici este unica poziție creștină posibilă în legătură cu această problemă.

31) *Lipsa de familiaritate*: Ar trebui să se aibă grijă ca rugăciunea noastră comună să invite participanții în contexte particulare și simboluri mai degrabă decât să le ceară să o privească deasfășurându-se ca o manifestare culturală. Pentru evenimentele majore (și în special pentru cei care participă pentru prima dată), va fi necesară probabil o orientare în această experiență, explicându-se ce se va întâmpla și ce înseamnă. Într-adevăr, desigur, că să faci o rugăciune comună accesibilă pentru cei care nu sunt obișnuiți cu forma sa este relevantă atât pentru rugăciunea comună confesională cât și pentru cea interconfesională. Fiecare parti-

decizional existent și a descris modelul consensului ca o procedură alternativă — sau, mai bine spus, o formă a modelului consensului.

Pe măsură ce Comisia Specială și-a continuat activitatea, s-au făcut multe comentarii pe marginea acestui document, și Comisia Specială a luat decizii care au devenit acum recomandări adresate comitetului central al CEB. De aceea, documentul a fost revizuit și extins considerabil. Totuși, poartă încă amprenta scopului său original, și anume acela de a fi material de bază. În forma sa revizuită — ca anexă a raportului final al Comisiei Speciale — documentul servește ca rațiune de a fi, descriere și elaborare nu doar a motivelor de schimbare, dar și a caracterului metodelor propuse pentru luarea deciziilor. Dacă propunerile sunt acceptate de comitetul central, următoarele etape ar fi (1) să redacteze din nou părțile relevante ale normelor CEB, și (2) să institue un proces de tranziție prin care moderatorii și membrii organismelor de conducere pot fi ajutați să se adapteze noilor proceduri pentru a deveni siguri și eficienți în activitatea lor.

1) DE CE SĂ SE SCHIMBE PROCEDURILE DE LUARE A DECIZIILOR?

1) Când CEB a luat ființă în anul 1948 marea majoritate a bisericilor membre au fost localizate în Europa și America de Nord. Procedurile pentru luarea deciziilor se bazau, nu în mod neferesc, pe procedurile obișnuite folosite în consiliile bisericilor — și în organisme seculare cum ar fi parlamentele — din acele continente.

2) Între timp, tot mai multe biserici au devenit membre ale CEB. Pentru multe dintre biserici, în special pentru cea ortodoxă, aceste proceduri nu rezonau cu procedurile proprii, sau chiar în unele cazuri, cu culturile din care proveneau. Există diferențe, de exemplu, între Nord și Sud. Se pune deci întrebarea dacă procedurile curente ar trebui să existe în continuare în forma lor actuală.

3) A doua chestiune este natura adversarială a procedurilor. Propunerile sunt discutate „pro și contra”. În timp ce amendamentele sunt posibile — și frecvente — vorbitorii sunt încurajați să argumenteze în favoarea sau împotriva, mai degrabă decât să analizeze. Asupra multor chestiuni există trei sau patru opinii diferite, nu doar două. Deși există timp acordat pentru întrebări referitoare la orice propunere, natura adversarială a procesului este încă evidentă. În unele culturi, această abordare adversarială, care poate fi chiar confrunțată, este ceva ce trebuie evitat. Mai mult, este firesc ca biserica, fiind Trupul lui Hristos, să fie în acord cu ființa sa lăuntrică atunci când cercetează și caută „mîntuia lui Hristos” [I Cor. 2, 16, n.r.], și face eforturi susținute pentru un consens prin care se poate declara: „*Păruți-s-a Duhului Sfânt și nouă*” (F. Ap. 15: 28). Mai degrabă decât efortul de a avea succes în dezbateri, țelul nostru ar trebui să fie ascultarea reciprocă, căutând să se înțeleagă „care este voia Domnului” (Efes. 5:17).

4) A treia problemă este cea a procedurii de votare. În sistemul actual o majoritate de 50% plus una este suficientă pentru ca o propunere să fie adoptată, dacă o prevedere specială nu este făcută pentru un procentaj diferit. Multe chestiuni sunt strâns legate de doctrină sau eclesologie, și pentru aceste subiecte procedura de votare nu va urma, în mod obișnuit, liniile de demarcație denominaționale, culturale sau geografice. Dar în ceea ce privește alte probleme s-a observat, mai ales, în ultimii ani o diferență de abordare între ortodocși, pe de-o parte, și protestanți, anglicani și vechii catolici pe cealaltă. Alte combinații sunt posibile desigur, dar, dat fiind un sistem de reprezentare și de apartenență (care este aprobat altundeva în raportul Comisiei Speciale), ortodocșii sunt o minoritate în organisme de conducere ale CEB și în anumite cazuri au fost învinși printr-un număr mai mare de voturi. Proliferarea micilor biserici membre, de asemenea, afectează natura Consiliului. Problema reformei „puterii votului” poate fi parte a soluției, dar în această secțiune a raportului nostru, problema este vocea celor în minoritate, și cum acea voce poate fi mai bine reflectată în deciziile care sunt luate. Nu numai participanții ortodocși în CEB, dar și membrii altor biserici, se simt frustrați din cauza neputinței lor de a influența suficient deciziile.

5) Pe locul al patrulea în această listă de motive este rigiditatea procedurilor din cadrul întrunirilor, nu doar din CEB, ci și din multe organisme bisericesti. Sistemul mișcărilor, amendamentelor, propunerilor ulterioare, intervențiilor care se referă la respectarea procedurilor, și așa mai departe, chiar decă, în mod sigur, pot funcționa bine în cazul unor probleme și în unele situații, adesea par nepotrivite în cazul întrebărilor complexe despre adevărată ascultare creștină, despre relații ecumenice autentice, și despre o abordare creștină a schimbărilor istorice, sociale și mondiale. Proceduri care permit mai mult spațiu pentru consultare, cercetare, întrebări și reflecții pline de evlavie, ar fi potrivite să promoveze obiectivele CEB, mai bine decât procedurile formale și adesea rigide care sunt folosite în prezent. Chiar și atunci când li face „datoria”, Biserica ar trebui să caute să exprime așa „credință lucrătoare prin iubire” (Gal. 5:6). Aceasta nu înseamnă că CEB ar trebui să încerce să lucreze fără norme, din contră, normele care sunt corecte, ușor de înțeles și de aplicat sunt esențiale. Problema o reprezintă stilul, conținutul și aplicarea unor asemenea norme.

6) În I Corinteni 12:12-27 Sfântul Ap. Pavel vorbește despre părți ale trupului care au nevoie unele de altele. Un corp care funcționează perfect reunește abilitățile și contribuțiile tuturor membrilor. Așa este și în Biserica. Un set de proceduri care face posibilă cea mai bună întrebuintă a abilităților, a istoriei, a experienței, a angajamentului și a tradiției spirituale a tuturor bisericilor membre ar trebui să fie ținta CEB.

7) Dacă sunt făcute schimbări, acestora ar trebui formulate după o largă consultare. Și odată introduse, să poată fi încă modificate în lumina experienței viitoare. Principiul ortodox al *oikonomia* ar sugera

faptul că mișcarea ecumenică poate acomoda schimbarea și dezvoltarea pe măsură ce problemele și circumstanțele se schimbă. Chiar dacă principiul *oikonomiei* a fost aplicat istoric, mai ales Tainelor, poate, de asemenea; să se refere la judecata corectă și în alte probleme bisericești — desigur, întotdeauna în lumina credinței. A respecta *oikonomia* înseamnă a fi deschis unor expresii variate ale credinței și vieții, rămânând în același timp credincios „credinței care a fost dată sfinților odată pentru totdeauna” (Iuda 3). Experiența tuturor tradițiilor reprezentate în CEB este valoroasă și ar trebui utilizată, cum și unde este practic, în viața de zi cu zi, în funcționarea și în programele Consiliului.

II) CE FEL DE SCHIMBARE? O DIRECȚIE POSIBILĂ

8) O metodă de luare a deciziilor bazată pe consens poate ușor depăși cele mai multe dintre dificultățile identificate mai sus. Acest document cercetează metoda luării deciziilor prin consens, cu speranța că poate fi adoptată de CEB pentru toate nivelele de conducere. Metoda consensului este un mod de a ajunge la decizii fără a vota. Este o procedură mai apropiată de modelul sinodal decât de cel parlamentar, și mai inclusiv, decât adversarială. Unele biserici ortodoxe folosesc o procedură asemănătoare și, de asemenea, alte biserici cum ar fi Societatea religioasă a prietenilor (quakers) și Biserica unificată din Australia [v. nota explic. supra n.tr.]. Experiența acestor biserici este reflectată în rezumatul care urmează; oricum nici un model nu poate fi pur și simplu transferat dintr-un context confesional în contextul ecumenic al CEB; vor fi necesare adaptări.

9) În primul rând ar trebui menționat că nu este același lucru consensul cu unanimitatea (v. par. 14 infra). De exemplu, o minoritate poate fi de acord să lase să treacă o propunere care a convins majoritatea, dar nu și minoritatea; aceasta înseamnă că minoritatea acceptă că propunerea reprezintă „spiritul general al întâlnirii”. Acest lucru devine posibil când o minoritate consideră că îngrijorările sale au fost auzite, înțelese și respectate.

10) Este, de asemenea, posibil să includem în cadrul normelor CEB dispoziția ca unele probleme să fie decise prin vot majoritar, fie printr-o majoritate simplă, fie printr-un procent mai mare. Cu alte cuvinte, consensul va fi procedura normală, dar nu procedura invariabilă. La începutul unei sesiuni, moderatorul va indica în mod clar procedurile care vor opera în acea sesiune. Normele vor stabili acele puncte de pe ordinea de zi care vor fi hotărâte prin vot.

11) Cum funcționează deci această procedură a consensului? În mod normal o propunere, nu întotdeauna într-o formă completă sau finală, este înaintată, după care începe o discuție deschisă, mai degrabă decât o „dezbateră”. De obicei propunerea trebuie să fi fost deja îmbunătățită de un comitet (vezi sfârșitul acestei secțiuni). Discuția poate include întrebări. Membrii întrunirii pot lua cuvântul mai mult decât o singură dată. Moderatorul trebuie să asigure faptul că toți cei care doresc să

vorbească pot să o facă, și că nici un individ, sau un grup mai mic nu domină discuția prin excluderea celorlalți. Este important ca toate părțile relevante să fie prezentate în această etapă de analiză.

12) Pe măsură ce discuția continuă, oricine poate sugera o schimbare a propunerii fără a fi nevoie de un amendament. Moderatorul ar trebui să testeze reacția întrunirii la orice astfel de idee sau modificare cerând exprimarea opiniei (câteodată numită „vot preliminar”). Pe măsură ce propunerea continuă să fie discutată, moderatorul trebuie să își dea seama când întrunirea este aproape de a ajunge la un acord. Ea sau el poate să acorde mai mult timp ca diverse opinii confesionale sau culturale să fie exprimate, iar la timpul potrivit moderatorul ar trebui să întrebe: „Ne-am înțeles în această problemă?” sau „Câți dintre dvs. ar putea accepta această propunere în forma actuală?” Această testare frecventă a părerii membrilor întrunirii este de importanță centrală pentru dezvoltarea unui consens.

13) Adunarea sau comitetul pot trimite o propunere unui grup de redactare, sau poate împărtăși întreaga întrunire în sub-comitete pentru un timp mai lung sau mai scurt, scopul fiind de a genera în continuare clarificări ale ideilor și prin aceasta să aducă întrunirea mai aproape de consens. „Mese rotunde” sau alte feluri de grupări sunt folositoare în a clarifica neînțelegerile. O problemă importantă va fi în mod special discutată în decursul mai multor sesiuni, cu timp între ele pentru ca un comitet să înregistreze comentariile și îngrijorările apărute.

14 a) S-a ajuns la un consens când apare oricare dintre următoarele variante:

- 1) toți sunt de acord (unanimitate);
- 2) cei mai mulți sunt de acord și cei care nu sunt cu mulțumirea că discuția a fost și amplă și deschisă, și că propunerea exprimă „spiritul general al întâlnirii”; astfel minoritatea înclină capul;
- 3) întrunirea recunoaște că sunt opinii variate și se ajunge la înțelegerea ca acestea să fie înregistrate în textul propunerii (nu numai în procesul verbal);
- 4) s-a căzut de acord ca problema să fie amânată;
- 5) s-a căzut de acord că nici o decizie nu poate fi luată.

14 b) Prin urmare procedurile consensului permit oricărei familii sau oricărui grup de biserici, printr-un purtător de cuvânt, să aibă obiectiv față de orice propunere. Aceasta implică faptul că familia sau grupul de biserici pot opta pentru oricare propuneri până când sunt mulțumiți că îngrijorările lor au fost în întregime ascultate.

15 a) Dacă nu se poate ajunge la consens, ar trebui puse câteva întrebări, ca de exemplu:

1. „Trebuie luată o decizie în această privință astăzi?” Dacă nu, problema ar trebui amânată până la următoarea sesiune (a doua zi, săptămâna următoare sau altă dată). Continuarea pregătirii de către un comitet și discuții neoficiale între membrii cu opinii personale puternice sustinute, va conduce adesea întrunirea spre un nivel diferit de înțele-

gere cu ocazia unei sesiuni viitoare. Dacă da (și faptul acesta este destul de rar), atenția ar trebui să se schimbe de la a aproba sau a nu aproba propunerea respectivă la a găsi alte căi de a întâmpina nevoia apăsătoare și critică din punct de vedere al timpului. Câteodată pot fi găsite soluții intermediare, în timp ce în cadrul întrunirii se caută să se ajungă la consens în ceea ce privește problema inițială.

2) „Se poate vota această propunere, având în vedere faptul că unii membri (sau biserici membre) nu o susțin? Dacă nu, propunerea ar trebui amânată pentru o sesiune de lucru viitoare, ca mai sus. Dacă da, efectul este că acele persoane, sau biserici membre, sau părți ale Consiliului, având o opinie contrară, permit totuși unii politici sau unii prograși să treacă, fără să-l sprijine. Această atitudine este numită câteodată „a sta deoparte”. În problemele sociale și politice poate fi câteodată potrivit ca anumite biserici membre sau comisi, sau agenții ale CEB să ia cuvântul fără a angaja Consiliul ca întreg spre un singur punct de vedere (cf. grupul din Comisia Specială care se ocupă cu metodologia în problemele sociale și politice).

3) „Am adresat noi întrebarea corectă?” Când nu se poate ajunge la un acord asupra temei, acest lucru nu trebuie privit ca un eșec. Câteodată o întrebare diferită va duce la consens. Câteodată poate de ajutor întrebarea „ce putem spune împreună?” Participanții este să nu fie de acord în ceea ce privește o anumită declarație despre o procedură diferită, dar pot găsi o mare valoare în a articula diversele lor perspective și razele discuțiilor lor. Pot să fie principii de bază asupra cărora să fim cu toții de acord. O articulație clară a acestora, urmată de o descriere a diverselor concluzii la care au ajuns creștinii cu conștiința curată, poate fi un rezultat foarte bun al discuției.

15 b) În situații rare, dacă au fost încercate procedurile consensului, dar nu au reușit, va fi nevoie de un mecanism care să înlăture blocajul. Normele ar trebui să specifice cum operează această măsură de urgență, asigurându-se că măsura de urgență nu slăbește însăși procedurile de consens. Pentru a redacta această normă, ar trebui să aibă loc consultarea comitetului permanent propus (v. paragraf. 21 infra).

16) În toate cazurile în care consensul se dovedește a fi evaziv, este de dorință celor care și-au exprimat îngrijorările să lucreze îndepărtate de cei care au inițiat chestiunea în discuție, așa încât să găsească modalități creatoare de a merge mai departe. Un scop major al CEB este ca bisericile să învețe una de la cealaltă, să adâncească viața lor comunitară și să fie mai bine pregătite pentru misiunea lor. Acestea înseamnă că vor fi ocazii când bisericile vor accepta o situație de dezacord în timp ce continuă să se ajute și să se sprijine reciproc.

17) Poate fi estimat din descrierea de mai sus că o prezidare eficientă este esențială pentru succesul procedurilor de consens. Moderatorul trebuie să fie corect, sensibil și experimentat. Ea sau el trebuie să fie capabil să intuiească tendința unei discuții și să ajute întrunirea să-i cristaliceze gândirea. Neînțelegerile pot fi evitate dacă moderatorul va „controla” frecvent dezvoltarea spiritului întrunirii. Acest lucru

poate fi făcut, de exemplu, prin folosirea de cartonașe colorate (să spunem portocalii pentru o părere pozitivă, albastre pentru una negativă). Procedura se poate aplica unei părți a chestiunii în discuție, chiar unele restrânse. Moderatorul poate ajuta întrunirea cerând „unui deținător al unui cartonaș albastru” să explice ce o, sau îi împiedică să-și exprime acordul în privința ideilor care au fost discutate. În acest fel obiecțiile pot fi expuse și pot fi rezolvate, pe măsură ce discuția evoluează. Scopul este ca întrunirea ca întreg să participe la elaborarea deciziei finale, și nu numai aceia care sunt în mod special versași în dezbateri, sau cei care folosesc limbile oficiale cu ușurință, sau cei care înăbușează propunerea primii. Normele ar trebui să specifice rolul moderatorilor. Flexibilitatea este importantă, dar este de asemenea, necesar să se ofere linii directoare pentru conducerea întrunirilor.

18) Între ședințe, moderatorul poate folosi un grup care să modeleze; sau un grup de referință care să ofere consiliere. Un comitet de lucru poate îndeplini aceeași funcție.

19) Este indicat ca într-o întrunire extinsă, să se specifice tipul procedurii pentru fiecare sesiune, de exemplu o sesiune de „votare”, o discuție pentru a se ajunge la „consens”, o sesiune de „informații”. O astfel de descriere clară poate ajuta membrii, în special pe cei noi, sau pe cei care lucrează în a doua, a treia sau a patra limbă să participe mai ușor. Dacă procedura este schimbată în timpul sesiunii, acest lucru trebuie făcut cu grijă și cu o explicație completă. Dacă trebuie să se rezolve o problemă complexă sau una în litigiu este important să se anunțe anticipat. Înainte de discuția propriu-zisă, deci la o sesiune anterioară, poate fi de ajutor să aibă loc o „avangarmie” a problemei pentru a-i ajuta pe membri în discuțiile lor ulterioare.

20) Principiile de mai sus, subliniate doar pe scurt aici, trebuie să se transforme în norme. Când aceste norme vor fi fost adoptate și puse în practică, experiența din lunile și anii următori va indica unde sunt necesare viitoare modificări. Nu există o formă unică sau pură a metodei consensului; scopul ei ar trebui să fie dezvoltarea unei forme specifice pentru nevoile specifice ale CEB și adoptarea procedurilor în lumina experienței. Principiul ortodox al *oikonomia* este relevant aici. Dacă obiectivele CEB și ale programelor și politicilor sale sunt clare, modalitățile prin care acestea sunt îndeplinite pot fi revizuite oriând este de dorit acest lucru.

21) În activitatea Comisiei Speciale au fost făcute sugestii ulterioare care nu aparțin exact de principiile consensului. Prima dintre acestea este înființarea comitetului permanent pentru participarea ortodoxă. Propunerea detaliată este în raportul final al Comisiei Speciale. Este important aici principiul parității.

22) A doua sugestie: decă modificările la anumite propuneri au fost pregătite înainte de începerea întrunirii, acestea ar trebui anunțate, chiar făcute cunoscute înainte de începerea întrunirii — astfel încât să se permită timp suficient pentru reflecție. Aceasta ar ajuta mai ales pe cei noi sau pe cei care nu lucrează în limba maternă. Această prevedere implică

faptul că schimbările neprevăzute aduse propunerii (în terminologia mai veche „amendamentele târzii”) ar trebui permise numai când există timp suficient pentru explicație și discuție.

23) O a treia sugestie: comitetele de lucru ar trebui să se pregătească pentru o sesiune plenară în așa fel încât să evite polarizarea inutilă a opiniilor. Astfel de comitete pot fi convocate și între sesiuni e unei adunări pentru a oferi consultanță asupra procedurii și pentru a interpreta progresul care s-a făcut în timpul întrunirii. Preocupările celor ce sunt în minoritate pot fi câteodată transmise prin membrii unui astfel de grup. Când sunt propuse spre discuție probleme sensibile de natură bisericească, morală sau politică, pregătirea de către un asemenea comitet poate ajuta la asigurarea echității pentru toate părțile, și de asemenea, la evitarea dezbatelor care pot duce la dezbinări. Normele CEB descriu deja sarcinile comitetului de lucru și poate fi nevoie ca aceste norme să fie revizuite. Comitetul de lucru ar trebui să urmeze procedurile consensului acolo unde este posibil.

24) Întocmirea proceselor verbale este o sarcină importantă. Membrii întrunirii ar trebui să înțeleagă cu ce pot fi de acord, astfel că textul tuturor deciziilor ar trebui citit sau expus în timpul întrunirii. Contribuțiile majore la orice discuție ar trebui înregistrate și acestea ar trebui să includă un rezumat al unor puncte de vedere care diferă. Ar trebui păstrat dreptul unei minorități de a-și avea dezacordul înregistrat în proces verbal și/sau în orice raport al întrunirii, deși în procedurile consensului un astfel de drept este exercitat rar. Câteodată va fi de ajutor ca un grup mic să revizuiască procesele verbale înainte de a fi emise.

III) POSIBILE DIFICULTĂȚI ÎN LEGATURĂ CU PROCEDURA CONSENSULUI

25) S-a sugerat că procedura consensului poate fi împovătoare și lentă. De exemplu, o diagramă publicată în care se schitează versiunea procedurii din Biserica unitărită din Australia pare destul de complicată. Sunt mulți pași de făcut până când să se decă a un consens.

26) Totuși experiența bisericilor care folosesc metoda consensului arată că aceasta teamă este probabil exagerată. Deoarece oamenii lucrează într-un sistem care este mai puțin adversarial și mai puțin rigid decât vechile proceduri, participanții pot mai puțin pregăti și să asculte păreri alternative și să accepte diferențe de opinii. Nu este cazul ca procedurile, în condiții normale, să facă să întârzie luarea deciziei or. Unele d. scutii se pot desfășura încet, desigur, dar acest lucru poate fi de dorit dacă subiectul cere o cercetare detaliată, sau dacă există o divergență de opinie. În general există un simț crescut al cooperării pur și simplu din cauza modului flexibil și colaborativ al procesului. Ar trebui a'mis faptul că prin procedurile de consens, se pot lua mai puține decizii la o anumită întrunire, deoarece consultările atente iau timp.

27) O a doua posibilă dificultate este aceea că cei ce sunt în minoritate — chiar unul sau doi participanți — pot obstructiona o propunere de perspectivă sau inovatoare. Cu alte cuvinte, dorința pentru parta

deplină și pentru consens poate constitui o întârziere inutilă și chiar o piedică în luarea în considerare a noulor idei.

28) Răspunsul la cele de mai sus cuprinde două aspecte. În primul rând consensul nu este același lucru cu unanimitatea. În timp ce orice participant la o întrunire poate contribui la discuții, de obicei nu se votează. Cel care nu s'nt de acord (fi putem numi „deținătorul cartonașului albastru”) își pot afirma obiecțiile lor, dar moderatorul va căuta potrivirea lor la dorința mării majorități a întrunirii. În acest fel nu este compromisă conștiința nimănui și deciziile pot fi luate într-un mod sistematic.

29) Al doilea aspect ține de psihologia procedurii consensului. Deși deținătorii cartonașelor albastre au dreptul ca părerile lor diferite să fie înregistrate în procesele verbale și/sau în orice raport al întrunirii, experiența arată că ei rareori insistă asupra acestui fapt. Motivul este că discuția permite multe contribuții și moderatorul este responsabil ca discuția să fie corectă și atât de detaliată cât este nevoie. Pentru că cei în minoritate nu sunt „înăbușiți” este normal ca răspunsul lor să permită întrunirii să ajungă la o decizie.

30) În al treilea rând, s-a sugerat faptul că „vocea profetică” a CEB ar putea fi redusă la tăcere de piedicile și sovăile metodei consensului. Din nou, ca răspuns, trebuie menționate două puncte principale. În primul rând, încurajarea discuțiilor deschise permite într-adevăr ca în diversitate de opinii să fie exprimate. În al doilea rând grija avută în luarea deciziilor promovează „stăpânirea procesului” de către toți membrii întrunirii și prin urmare solidaritatea comunității ecumenice. Când deciziile nu sunt unanime, și chiar când se dovedește a fi imposibil să se ajungă la un consens, există un proces de reflecție și îmbogățire care întărește vocea Consiliului. Un document care cercetează în mod corect diversitatea opiniilor din cadrul comunității ecumenice poate fi o expresie profund „profetică”. A se face față diferențelor în mod corect și a se accepta unii pe alții în iubirea creștină, este important în orice organism ecumenic.

31) O a patra posibilă problemă este gradul de putere conferit moderatului. Ea sau el trebuie să îndrume discuția, să facă sinteză din când în când, și să-și dea seama când se dezvoltă un consens. Această responsabilitate este mare și (oa în orice procedură) se pot face greșeli. Dar natura flexibilă a procedurilor reprezintă o echilibrare eficientă a acestei grele responsabilități a prezidării; de exemplu orice membru al întrunirii, fără a trebui să acționeze „în dezacord cu prezidarea” (sau alte acțiuni similare), poate face oricând o sugestie cu privire la conducerea întrunirii. Un moderat bun (oa în orice alte proceduri) va fi deschis sugestiilor. De îndată ce vreun membru nu este satisfăcut de modul de conducere a lucrărilor, are la îndemână o soluție. Exemple de astfel de soluții au fost oferite mai sus. Un grup de referință sau un comitet de lucru pot, de asemenea, să-l consilieze pe moderat cu privire la conducerea eficientă a lucrărilor (v. paragr. 23).

32) S-a sugerat că un proces de pregătire a moderatorilor pentru noul lor rol poate fi oportun. Aceasta deoarece schimbarea de procedură cu modelul consensului este mai mult decât o problemă tehnică sau o schimbare de norme. Membrii unei întruniri, ca și moderatorii, trebuie să adopte o atitudine diferită cu privire la luarea deciziilor. Ar trebui dezvoltat un „plan de tranziție” și poate ar trebui editat un manual.

IV) CONCLUZIE

33) Documentul de mai sus oferă o descriere a modului cum operează procedurile consensului și beneficiile care pot fi obținute. Schimbarea principiilor în norme este pasul următor. Este important să se ajungă mai întâi la un acord (chiar un consens) despre obiective și principii, și apoi să se transforme principiile în proceduri propriu-zise, potrivite nevoilor CEB.

34) Principiile descrise mai sus reprezintă o încercare de a pune în aplicare obiectivul acceptat ecumenic de a da posibilitatea tuturor reprezentanților și bisericilor membre să fie auziți în cadrul unei comunități dedicate care acceptă diferențe de teologie, cultură și tradiție bisericească. Cei ce sunt în minoritate își pot exprima opiniile asupra oricărei probleme, și ar trebui, în cadrul procedurilor consensului, să li se permită mai multe încercări, dacă este necesar, să explice care este temeiul opiniilor lor. În același timp, CEB poate încă (așa cum trebuie) să ia decizii despre politici și programe care sunt esențiale vieții sale.

35) Toate bisericile cred în poziția centrală a Sfintei Scripturi în viață și doctrina lor. O imagine semnificativă a Bisericii în Noul Testament este aceea a Trupului lui Hristos, care în pofida diversității este totuși unul singur. În viața CEB, cu obiectivul său fundamental de a promova unitatea tuturor creștinilor, trebuie să existe respect pentru diversitate și diferență. Normele și procedurile care guvernează activitatea CEB ar trebui să păstreze cu sfintețe acest respect. Deoarece în viața de altă, viața Consiliului trebuie să fie, pe cât posibil, o oglindă a înesăi naturii Bisericii. Procedurile consensului oferă posibilitatea Consiliului să pună în practică un model de unitate, un respect pentru diversitate și luare a deciziilor într-un mod plin de grijă, flexibil, sincer și unificator.

ANEXA C: PROPOUNERE DE SCHIMBARE LA NORMELE CEB

Calitatea de membru în comunitatea CEB

CEB include biserici care au fondat Consiliul sau care au fost admise ca membre și care continuă să aparțină comunității CEB. Termenul „biserică” așa cum este folosit aici ar putea include, de asemenea, o asociație, o convenție sau o federație de biserici autonome. Un grup de biserici din cadrul unei țări sau regiuni, sau din cadrul aceluiași confesiuni, se poate hotărî să participe la CEB ca o singură biserică. Biserici

din cadrul aceluiași țări sau regiuni, sau din cadrul aceluiași confesiuni pot cere să facă parte din comunitatea Consiliului, cu scopul de a răzunda chemării lor comune, de a întări participarea la rugăciunea comună și/sau de a satisface cerința de mărime minimă (norme 1.3.b.iii). Asemenea grupări de biserici sunt încurajate de CEB; fiecare biserică în parte din cadrul grupării trebuie să satisfacă criteriile calității de membru în comunitatea CEB, cu excepția cerințelor de mărime.

Secretarul general va păstra listele oficiale ale bisericilor care au fost acceptate să aparțină comunității CEB, luând notă de orice aranjament special, făcut de adunarea generală sau de comitetul central. Se vor păstra liste separate ale bisericilor membre care au dreptul de a vota și care nu au acest drept aparținând comunității CEB. Secretarul general va păstra de asemenea o listă cu bisericile în asociere cu Consiliul.

1. Cererea

O biserică doritoare să se alăture CEB se va adresa în scris secretarului general.

2. Desfășurarea procesului

Secretarul general va supune toate aceste cereri comitetului central (v. art. II din constituție) împreună cu acele informații pe care le consideră necesare pentru a da posibilitatea comitetului central să ia o decizie asupra cererii.

2. Criteriile

Bisericilor care doresc să se alăture CEB li se cere în primul rând să își exprime acordul cu privire la baza pe care s-a fondat CEB și să confirme angajamentul lor la obiectivele și funcțiile Consiliului așa cum este precizat în articolele I și II ale constituției. În baza se afirmă: „Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comunitate de biserici care îl mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor potrivit Scripturilor, și de aceea caută să îndeplinească împreună chemarea lor comună spre slava lui Dumnezeu Celui Unu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh”.

Bisericile solicitante ar trebui să se considere pe ele însele ca unele care se conformează următoarelor criterii, și să fie gata să răspundă de credința și mărturia lor în relație cu aceste criterii.

a) Criterii teologice:

1) În viața și mărturia sa, Biserica profesază credința în Dumnezeu Cel Unul în Treime conform atestării din Sfânta Scriptură și din Crezul niceo-constantinopolitan.

2) Biserica susține o slujire a proclamării Evangheliei și ofiericii Tainelor.

3) Biserica botază în numele „Tatălului și al Fiului și al Sfântului Duh” și mărturisează nevoia de a ne îndrepta spre recunoașterea botezului altor biserici.

4) Biserica recunoaște prezența și activitatea lui Hristos și a Sfântului Duh în afara granițelor ei proprii și se roagă pentru înteplescunea

tuturor, dându-și seama că alte biserici membre cred, de asemenea, în Sfânta Treime și în harul mântuirii al lui Dumnezeu.

5) Biserica recunoaște în celelalte biserici membre ale CEB elemente ale Bisericii adevărate, chiar dacă nu le privește ca biserici în adevăratul și întregul sens al cuvântului.

b) Criterii organizatorice:

1) Biserica trebuie să facă dovada unei susținute vieți autonome și de organizare.

2) Biserica trebuie să fie capabilă să ia decizia de a solicita calitatea de membru oficial în CEB și de a continua să aparțină comunității CEB fără a fi nevoite de a obține permisiunea nici unui alt organism sau persoane.

3) O biserică solicitantă trebuie în mod obișnuit să aibă cel puțin 50 000 de membri. Comitetul central poate decide în cazuri excepționale să accepte o biserică care nu îndeplinește criteriul mărimii.

4) O biserică solicitantă cu mai puțin de 50 000 de membri dar, cu mai mult de 10 000 de membri, căreia nu i s-a aprobat excepționează de la criteriul mărimii, dar alfel este eligibilă pentru calitatea de membru poate fi acceptată cu următoarele condiții:

a) nu va avea dreptul de a vota în adunarea generală, și b) poate participa cu alte astfel de biserici în selectarea a cinci reprezentanți pentru comitetul central în conformitate cu secțiunea III.4.b.3 a normelor. În toate celelalte privințe, se va face referire la aceste biserici ca la biserici membre în comunitatea CEB.

5) Bisericile trebuie să recunoască independența esențială a bisericilor membre aparținând comunității CEB, în special aceea de aceeași confesiune, și ar trebui să facă orice efort pentru a practica relații ecumenice constructive cu alte biserici în cadrul țării sau regiunii lor. Aceasta va însemna în mod normal că biserica este membră a consiliului național al bisericilor sau a altui organism similar și al organizației ecumenice regionale/subregionale.

Alte modificări ale normelor și ale constituției pot fi cerute dacă propunerile Comisiei Speciale și ale grupului de studiu pentru calitatea de membru sunt adoptate de comitetul central.

ANEXA D: MEMBRII COMISIEI SPECIALE

Dr. Anna Marie Aagaard*
Biserica Evanghelică Luterană din
Danemarca

Dr. Agnes Abum
Biserica Anglicană din Kenia

Episcop Nareg Alemexian*
Biserica Apostolică Armeană (Cilicia)

Prof. Dr. Walter Altmann

Biserica Evanghelică de Confesiune
Luterană din Brazilia

I.P.S. Mitropolit Ambrosius
de Helsinki
Biserica Ortodoxă a Finlandei

I.P.S. Mitropolit Ambrosius
de Kalnvyrya,
Biserica Greciei

DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ

I.P.S. Arhiepiscop Aristarhios
Patriarhia Ortodoxă Greacă
a Ierusalimului

Dr. Ramez Attallah
Sinodul Nîului al Bisericii
Evanghelice

Rev. Canon Naim Ateek
Biserica Episcopală din Ierusalim
și Orientul Mijlociu

I.P.S. Mitropolit Athanasios Papas
Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului

Arhiepiscop Aghan Baliozian
Biserica Apostolică Armeană
(Etchmiadzin)

I.P.S. Mitropolit Anba Bishoy
de Damiette*
Biserica Ortodoxă Coptă

Episcop Gustav Boleksai
Biserica Reformată din Ungaria

D-na Manoushag Boyadjian
Biserica Apostolică Armeană (Cilicia)

Prof. John Briggs
Ununea Baptilistă a Marii Britanii

Dr. Thelma Chambers-Young
Convenția Națională Baptistă
Progresivă, Inc.

I.P.S. Mitropolit Chrisostomos al
Efesului*

Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului Co-moderator

I.P.S. Mitropolit Chrisostomos
de Peristerion*
Biserica Greciei

Arhiepiscop Chystopher
Biserica Ortodoxă din Cehia
și Slovacia

Rev. Yaddesa Daba
Biserica Evanghelică Etiopiană
Mekane Yesus

Jean Fischer
Federația Bisericii Protestante
din Elveția

Prof. George Galitis
Patriarhia Ortodoxă Greacă
a Ierusalimului

Rev. Gao Ying
Consiliul Creștin din China

Rev. Dr. Kondothra M. George
Biserica Ortodoxă Siriană Malankara

Episcop Hans Gerny
Biserica Vechi-Catolică din Elveția

D-na Anne Glynn - Mackool
Patriarhia Ortodoxă Greacă
a Antiochiei și întregului Est

Eden Grace
Societatea Religioasă a Prietenilor
(SUA)

Rev. Wesley Granberg - Michaelson*
Biserica Reformată din America

I.P.S. Mar Gregorios Yohanna
Ibrahim
Biserica Ortodoxă Siriană a Antiochiei

Pr. Mikhail Gundyayev
Biserica Ortodoxă Rusă

Dr. Gabriel Habib
Patriarhia Ortodoxă Greacă
a Antiochiei și întregului Est

Episcop Dr. Hilarion de Podolsk*
Biserica Ortodoxă Rusă

Episcop Dr. Thomas L. Hoyt Jr.
Biserica Episcopală Metodistă
Creștină (SUA)

Episcop Voitto Huotari
Biserica Evanghelică Luterană
a Finlandei

Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, Jr.
Biserica Ortodoxă Română

I.P.S. Ignatie de Brănevo
Biserica Ortodoxă Sărbă

I.P.S. Irenej de Novi Sad și Bachka
Biserica Ortodoxă Sărbă

I.P.S. Arhiepiscop Jeremiasz
de Wroslaw

Biserica Ortodoxă autocefală
din Polonia

P.S. Episcop Basilios Karayianis
Biserica Ciprului

Pr. Leonid Kishkovsky*
Biserica Ortodoxă din America

Episcop Dr. Christoph Klein
Biserica Evanghelică C.A. din
România

Ep. Dr. Rolf Koppe*
Biserica Evanghelică din Germania
Co-moderator

D-na Jana Krajcirikova
Biserica Hristică Cehoslovacă

Dr. John Lappas
Biserica Ortodoxă Autocefală
a Albaniei

Dr. Janice Love
Biserica Metodistă Unită (SUA)

Arhiepiscopul Makarios
Patriarhia Ortodoxă Greacă
a Alexandriei și a întregii Africi

Rev. W.P. Khotso Makhulu
Biserica Anglicană (Botswana)

P.S. Abune Mekarios
Biserica Ortodoxă Etiopiană
Tewahedo

Dr. Soritua Nababan
Biserica Protestantă Creștină
Batak (Indonezia)

I.P.S. Arhiepiscop Dr. Nifon al
Târgovistei*

Biserica Ortodoxă Română

Dr. Mercy A. Oduyoye*
Biserica Metodistă, Ghana

Rev. Ofelia Ortega
Biserica Presbiteriană Reformată
din Cuba

Rev. Dr. John-Wha Park
Biserica Presbiteriană din Republica
Coreea

Arhiepiscop Michael Peers*
Biserica Anglicană a Canadei

I.P.S. Mitropolit John Pelushi
Biserica Ortodoxă Autocefală
a Albaniei

Rev. John Phiri
Biserica Reformată din Zambia

D-na Despina Prassas
Patriarhia Ecumenică a Constan-
tinopolului

D-na Najla Qassab
Sinodul Evanghelic Național
al Siriei și Libanului

Dr. Agedew Redie
Biserica Ortodoxă Etiopiană
Tewahedo

Prof. Constantin Scouteris
Patriarhia Ortodoxă Greacă a Ale-
xandriei și a întregii Africi

Dr. Mary Tanner*
Biserica Angliei

din Malabar

Rev. Robina Winbush
Biserica Presbiteriană (SUA)

Episcop Dr. Zacharias M. Theo-
philus*

Rev. Dr. D'Arcy Wood
Biserica Unificată din Australia

Biserica Siriană Mar Thoma

NOTĂ:

Documentul de față reprezintă într-adevăr o noutate absolută. Este pentru prima dată în istoria CEB când s-a încercat o abordare serioasă și plină de responsabilitate a problemelor care i-au preocupat și îi preocupă pe membrii ortodocși. După cum ne este bine cunoscut, în multe cercuri bisericești, ortodoxe cât și ne-ortodoxe, este răspândită ideea că mișcarea ecumenică s-ar fi născut din interiorul lumii protestante, ca un rezultat al situației sale interne și în urma unui efort de a găsi soluții la problemele existențiale la care trebuiau să facă față, cu privire la viața cotidiană și la mărturie.¹ Din această cauză mulți ortodocși sunt surprinși de prezența ortodoxă în mișcarea ecumenică, și de participarea activă a Bisericii Ortodoxe la CEB. În același timp nu puținii protestanți, nefamiliarizați cu creștinătatea răsăriteană, sunt tentați să-l considere pe ortodocșii ca aparținând unei „lumi” și culturi diferite, străine preocupărilor mișcării ecumenice, și care constituie, adesea, un obstacol în calea unității creștine.²

Încercând schițarea unei cronologii a prezenței ortodoxe, George Tsietis scrie că istoria mișcării ecumenice și în special a CEB, este strâns legată de Biserica Ortodoxă. Prima propunere concretă „fără prece” în istoria Bisericii³ pentru stabilirea unei „*koinonia* de biserici”, a fost făcută de Patriarhia Ecumenică prin binecunoscuta enciclică⁴ din anul 1920, în care, odată cu apelul de a se renunța la prozelitism, se accentua convingerea că iubirea va face posibilă cooperarea bisericilor, și chiar constituirea unei ligi - *koinonia* a acestora, după exemplul Ligii Națiunilor, dar modelul să fie cel nou-testamentar.

Văzută dintr-o perspectivă ortodoxă, fundarea CEB odată cu prima Adunare generală desfășurată la Amsterdam în anul 1948, poate fi considerată într-un fel împlinirea unei propuneri făcute de Constantinopol cu 28 de ani în urmă, cu atât mai mult cu cât modelele de cooperare proiectate atunci au devenit bază pentru colaborare, cel puțin pentru primul deceniu de viață și activitate ale Consiliului. Este adevărat că

* Membrii comitetului de conducere, mai 2002.

Notă: În decursul mandatului de trei ani al Comisiei Speciale au apărut unele modificări în componența sa. Următoarele persoane au fost membre și au participat în sub-comitete și întruniri în plan: P.C. Pr. Dr. Georges Tsietis, Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului; Rev. Dr. Eugene Turner, Biserica Presbiteriană (USA).

la adunarea inaugurală, dintre ortodocși au participat doar delegați ai Patriarhiei Ecumenice, ai Bisericii din Cipru, Grecia și ai Episcopiei Ortodoxe Rominne din Statele Unite ale Americii. Celelalte Biserici ortodoxe, deși participaseră la mișcarea ecumenică între anii 1920—1938 (cu excepția Bisericii din Rusia, care se confruntă cu marile necazuri cauzate de revoluția bolșevică) nu au luat parte la adunare, ca rezultat al recomandărilor Conferinței de la Moscova (ținută doar cu o lună înainte, unde se decisese neparticiparea,¹ nu din motive teologice sau ecclesio-logice, ci din cauza „războiului rece”). S-a reușit depășirea situației, și între anii 1961 și 1965 toate Bisericile ortodoxe autocefale și autonome au devenit membre ale Consiliului.²

Prezența ortodoxă a reprezentat și reprezintă foarte mult pentru mișcarea ecumenică. Biserica Ortodoxă a participat activ la unitatea „Faith and Order”, mărturisind „credința Apostolilor”; „Life and Work” s-a îmbogățit prin conceptele morale și sociale promovate; a accentuat semnificația și rolul cultului, și mai ales al Euharistiei în viața Bisericii; a dat expresie experienței ascetice și mistice prezente în viața corpului ecclesial; a avut și are o contribuție unică la continuarea dezbaterilor despre unitatea văzută. Dar, în același timp, Ortodoxia însăși s-a îmbogățit, atât din punct de vedere teologic, cât și al dragostei creștine și al solidarității umane. Consiliul a dezvoltat multe programe și a pus în mișcare resurse în multe părți ale lumii, în domeniile diaconiei, educației teologice și dialogului între biserici, teologii ortodocși reușind astfel să studieze în cele mai bune centre universitare din lume.

Dacă avem în vedere cele de mai sus nu poate decât să ne surprindă faptul că un grup de „ucenici” pretind că Părintele Profesor Dumitru Stăniloae ar fi declarat, cu puțin înainte de trecerea sa din această lume, că ecumenismul ar fi: „pan-erezia timpului nostru”.³ Chiar dacă ar fi adevărată, această afirmație, cu siguranță ruptă din context: este cel puțin prezentată în mod evident tendențios, și, în nici un caz, nu poate rămâne ca o amprentă pe întreaga operă a celui mai cunoscut teolog român, cu atât mai mult cu cât munca de traducere din opera sa în diferite limbi continuă, iar propagarea unei astfel de declarații ar afecta enorm procesul receptării operei sale. Numele său este deja înscris în dicționarele „pele-rinilor ecumenici” împreună cu alți mari pionieri ai mișcării pentru unitate din secolul nostru.⁴ Părintele a făcut întotdeauna distincție între o criză instituțională, inerentă oricărei structuri, și rugăduna stăruitoare a credincioșilor care „iară și iară” se roagă pentru „bună-șzarea sfintelor lui Dumnezeu biserici și pentru unirea tuturor”, între mișcarea ecumenică fidelă dorinței Mântuitorului „ca toți să fie una” și eventualele încercări de a deturna efortul de refacere a unității văzute a Bisericii, între ecriari și apostazii de la credința ortodoxă din motive mondane, și credincioși născuți în familii aparținând diverselor denominațiuni. În consecință este foarte necesară examinarea atitudinii sale față de „cel-lalți”.⁵

Într-un studiu intitulat: *Mișcarea ecumenică și unitatea creștină în studiul actual*⁶ părintele Stăniloae precizează de la început:

„Mișcarea ecumenică s-a născut dintr-o neliniște și nemulțumire a conștiinței creștine contemporane, care se vede confruntată cu două fenomene îngrijorătoare ale creștinătății de azi: a) cu modul nesatisfăcător în care răspunde năzuințelor și frământărilor umanității moderne și b) cu dureroasa fărâmițare din sâmbul său propriu. Ea a luat ființă dintr-un sentiment de vinovăție al formațiunilor creștine pentru cele două neajunsuri amintite și din voința de a le vindeca. De aceea nu se poate să nu se vadă în apariția și acțiunea ei lucrarea lui Dumnezeu.”⁷

L-am amintit pe părintele Stăniloae pentru că în anul în care s-a publicat raportul Comisiei Speciale am sărbătorit centenarul nașterii sale, dar în primul rând pentru că avem nevoie, poate mai mult ca oricând, de modele. Mărturia - *martyria* sa teologic-existențială va fi o referință sigură pentru multe generații de teologi.

Din păcate, în pofida eforturilor întreprinse în cei aproape 60 de ani de existență ai CEB, cele două neajunsuri sunt încă actuale, bisericile nu au reușit decât foarte rar să fie pro-active, mulțumindu-se să urmeze cursul societăților, lipsindu-le o autentică voce profetică, iar în Statele Unite ale Americii sunt înregistrate astăzi circa 20 000 de denominațiuni.

Comisia Specială a fost creată pentru a răspunde îngrijorărilor ortodocșilor față de situația creștinismului în general și a CEB în special. Dar imediat după începerea lucrărilor s-a constatat că și alții împărtășesc multe din acele îngrijorări. Într-un studiu intitulat: „Frequently asked questions. The Special Commission on Orthodox participation in the World Council Of Churches”⁸ se arată că în primul rând ortodocșii doresc să se simtă luați în serios în cadrul Consiliului. Este cunoscut faptul că aproape la toate întrunirile la nivel global, participanții ortodocși s-au văzut nevoiți să elaboreze declarații separate, prin care indicau rezerve serioase. Pentru ei ethos-ul și teologia de *facto* a mișcării ecumenice par întotdeauna de sorginte protestantă, vehiculându-se concepții teologice protestante despre unitate, și, de asemenea, metode protestante (sau occidentale laice) de luarea deciziilor. După cum menționează raportul (secțiunea B. III) există două modalități principale pentru o biserică să înțeleagă relația ei cu Biserica cea una, sfântă, sobornicească și apostolică: fie să se identifice cu Biserica (așa cum este cazul Bisericii Ortodoxe), sau să se considere o parte, o componentă, sau o ramură a Bisericii universale. Potrivit ultimei concepții, Consiliul poate fi văzut ca un fel de model pentru Biserica universală și mulți creștini percep Consiliul în felul acesta — când iau parte la evenimentele ecumenice, sau la studiile religioase ecumenice, ei sunt adunați ca Biserica universală. O astfel de viziune despre Consiliu și despre unitatea Bisericii este străină teologiei ortodoxe.

Privitor la metoda consensului propusă de Comisia Specială, în studiul citat se arată că s-a obișnuit ca în Consiliu să se ia decizii de către organismele de conducere — cu excepția subiectelor teologice — prin majoritatea simplă. Dacă 51% dintre participanți votau pentru o moțiune, aceasta însemna, chiar dacă restul de 49% erau nemulțumiți. În

pluș, multe biserici considerau că sunt incorect reprezentate în organismele de conducere. De exemplu, dintre cele 342 de biserici și comunități membre ale CEB, doar 20 sunt ortodoxe (împreună cu cele pre-calcedonene), deși acestea din urmă reprezintă o treime din numărul total de creștini reprezentați. Se propusese să fie augmentat numărul reprezentanților ortodocși, dar aceasta ar fi însemnat o rezolvare parțială deoarece și alții sunt dezavantajați, de aceea metoda consensului ar exclude importanța procentelor, deciziile nemaiuându-se prin vot, ci prin consens acord.

S-a sugerat ca expresia „rugăciune comună — common prayer” să înlocuiască „cult ecumenic — ecumenical worship”, deoarece cuvântul cult — worship în accepțiune ortodoxă se referă în special la Sf. Liturghie. Folosirea expresiei „cult ecumenic” ar da impresia că misiunea ecumenică ar fi ajunsă să aibă o liturghie comună. În timp ce mulți protestanți au considerat că „Liturghia de la Lima” ar avea o autoritate ecumenică și prin urmare ar face posibilă celebrarea Euharistiei împreună, de fapt, „Liturghia de la Lima” nu a fost adoptată oficial de nici o biserică, și, de fapt, CEB nu poate să-și alcătuiască propria sa liturghie.”

Prezentăm în continuare sintetic trei dintre reacțiile la raportul Comisiei Speciale, publicate, asemenea studiului citat supra, în *The Ecumenical Review*, împreună cu textul raportului.

Heinz Joschua Held, episcop pensionar al Bisericii Evanghelice din Germania, fost moderator al Comitetului central al CEB, numește raportul „un document remarcabil”. „...o provocare sănătoasă”, „o oportunitate istorică”, „un plus pentru CEB în drumul spre viitor”, „o responsabilitate pentru bisericile membre”, oferind o nouă viziune asupra CEB ca instrument al mișcării ecumenice. Autorul subliniază importanța întoarcerii la sursele bisericești: Sfânta Scriptură și Tradiția întregii Biserici pentru a lua decizii, întrucât, adesea bisericile Reformei se inspiră pentru a lua poziție față de problemele sociale, etice și politice în primul rând din rezultatele cercetărilor seculare. „Vocea profetică” nu trebuie să însemne numai o critică a societății, profetul Isaia dedicându-se în special îngrijirii pastorale a poporului. Pentru Sf. Ap. Pavel (1 Cor. 14) a vorbi profetic înseamnă „a zidi comunitatea”, nu a fi „provocator”.

Necesitatea continuării discuțiilor pe tema eclesiologiei la nivelul Comitetului central și al Adunării generale este reliefată în mod deosebit. Bisericile trebuie să dețină răspunsuri doctrinare și practice clare la următoarele întrebări:

- Ce înseamnă să fi Biserici?
- Ce se înțelege prin „unitatea văzută a Bisericii”?
- În ce constă natura și scopul Bisericii?
- Cum se raportează Biserica pe care o mărturisim în Crez, la bisericile în care ne aflăm noi?

Totodată sunt necesare discuții teologice privind eventualitatea includerii Tainei Sf. Botez în baza CEB ca criteriu teologic esențial, și despre posibilitatea recunoașterii reciproce a Botezului. Aceasta reprezintă o

preocupare veche a Bisericii Ortodoxe, iar pentru protestanți, desemnarea precisă a Botezului ca una dintre condițiile apartenenței la CEB ar reliefa atât natura sacramentală a Bisericii cât și „eclesialitatea” ecumenismului nostru.

Autorul face apoi aprecieri relativ la secțiunea dedicată rugăciunii comune, subliniază „natura eclesială” a acesteia și faptul că orice teologie este bazată pe rugăciune, și consideră că este inacceptabil ca rugăciunea comună să fie folosită pentru a se lectura sau „predica” despre subiectele care ne despart. Acest fapt ar fi violentă spirituală.

În pofida unor tensiuni interne și crize externe CEB poate fi considerat în continuare un succes. Faptul că ortodocși și protestanți se întâlnesc și stau împreună nu poate fi considerat ca ceva de la sine înțeles. Prin acceptarea recomandărilor raportului final, CEB va avea o viziune mai profundă și își va spori energia pentru a-și îndeplini menirea de „instrument privilegiat” al mișcării ecumenice: ca o comunitate de biserici ortodoxe, vechi-catolice, anglicane, reformate și protestante dedicate „plinirii dezideratului unității de credință, cult, mărturie și slujire a lumii”.

Nu poate decât să ne mulțumescă o astfel de atitudine și cu atât mai mult după lecturarea studiului aparținând aceluiași autor intitulat „*Orthodox Participation in the WCC. A brief History*”.

În contrast cu poziția exprimată supra, se situează reacția episcopului Bisericii Evanghelice Luterane de la Hanover, Margot Käsmann, care a fost membră a Comitetului central al CEB din 1991 până în 2002 când a demisionat în urma prezentării și adoptării raportului. În textul publicat consideră de la început că raportul este un document al temerii, care are grijă să delimiteze granițele care ne separă, care înalță ziduri, în loc să le dărâme, fapt evident în special în legătura cu rugăciunea în context ecumenic, unde, se afirmă în raport, „se constată că cel mai acut durerea separării între creștini” (8 și 40). Dar, pentru autorea articolului, cultul-worship ecumenic a fost o sursă de mare bucurie, a fost o întezărire a unei Biserici a lui Hristos care trebuie încă să devină una. În evaluările făcute în urma celor mai importante evenimente ecumenice, marea majoritate a participanților nu așezat cultul în topul experiențelor pozitive avute, chiar dacă nu puteau fi de acord cu tot ce au văzut în timpul desfășurării tuturor serviciilor religioase. După cum susține raportul, dacă cultul ecumenic nu aparține unui organism eclesial, atunci cui îi aparține?

Dar întrebarea principală rămâne: Cine este Biserica? Semnata articolului crede că aparține unei biserici care este Biserica în deplinul sens al cuvântului. În 1541, Martin Luther a scris explicit în *Wider Hans Worst* că nu este vorba despre o biserică nouă din secolul al XVI-lea, ci despre moștenitoarea vechii biserici trecută printr-un proces de reformă.

Nemulțumiri sunt exprimate în continuare relativ la: rolul CEB care ar fi diminuat datorită subînierii faptului că deciziile aparțin bisericilor și nu Consiliului; metoda consensului, în special datorită puterii care i se conferă moderatorului; atribuțiile neclare ale Comitetului permanent

pentru participarea ortodoxă, care va monitoriza celelalte organisme de conducere sau va avea dreptul de veto?; cele două forme de apartenență propuse, „biserici membre ale comunității CEB” și „biserici în asociere cu CEB”, categoria din urmă n-ar avea nici o rațiune de a exista. În final se exprimă temerea că CEB va ajunge lipsit de putere (*lame duck*) atât din cauza tensiunilor interne cât și din cauza crizei financiare fără precedent.⁹

Se înțelege că respectăm acest punct de vedere, dar dacă se citește cu atenție raportul, se poate observa că trimiterile de mai sus sunt rupte din context, și credem că dincolo de toate, marea nemulțumire a autorilor rezidă în poziția ortodoxă categorică privitor la hirotonia femeii ca preot sau episcop.

În reacția sa¹⁰ la documentul în analiză, Prof. Janice Love, care aparține Bisericii Metodiste Unite din S.U.A., cadru didactic la Universitatea de South Carolina, Columbia, membră a Comitetului central al CEB în perioada anilor 1975—1998, membră a Comisiei Speciale și moderatoare a programului CEB: *Decențiu pentru depășirea violenței (the Decade to Overcome Violence)*, abordează exclusiv metoda de luare a deciziilor prin consens. Se afirmă că efortul ortodocșilor de a impune metoda consensului s-a făcut mai ales din motive practice deoarece au o-cate 25% din locuri la adunările generale și în celelalte organisme de conducere, prin urmare sunt în minoritate. Prin metoda consensului, nu doar ortodocșii, dar și celelalte minorități vor avea dreptul nu doar să fie ascultați, ci și să le fie înregistrate opiniile în procesele verbale și în rapoarte. Totodată, spre deosebire de stilul parlamentar, regulile vor fi mult mai simple. În plus oricine va putea să exploreze diferite opțiuni cu privire la un subiect, fără să fie necesară formularea unei motiuni, unui amendament, sau a unui amendament la un alt amendament. Dar s-ar putea, ivi și două probleme serioase. Prima ar fi relativ la calitatea moderatorului, care trebuie să fie capabil să discearnă „spiritul” întâlnirii, și să asigure desfășurarea corectă și echitabilă a intrinșicilor, iar a doua, scepticii se întreabă dacă metoda consensului nu va diminua mărturia profetică a Consiliului, din moment ce trebuie să fie ascultate amănunțit toate părțile. Dar în final se exprimă speranța că, dacă se va reuși ca în CEB să predomine metoda consensului, se vor promova implicite relații mai drepte și mai pașnice în cadrul familiei creștine.

În concluzie amintim faptul că fundamentalele biblice ale Bisericii universale sunt: ÎNVĂȚĂTURĂ APOSTOLILOR — *te didache ton Apostolon*, *doctrina Apostolorum*, *communione* — *te koinonia*, *communicatione*, FRĂNGEREA PĂINII — *te klasei ton arton*, *fractio panis* și RUGĂCIUNILE — *tais prosehais*, *orationibus*” (F. Ap. 2, 42). Mărturisirea comună a ÎNVĂȚĂTURII APOSTOLILOR, trăirea pleneră a vieții de COMUNIUNE-*koinonia*, condiție fundamentală a Bisericii, ÎMPĂRȚĂȘIREA din același Potir, RUGĂCIUNI pentru „unirea tuturor” — formeză o simfonie în care se exprimă identitatea și integritatea Bisericii. Raportul Comisiei Speciale reprezintă un pas important în reliefaarea im-

portanței referințelor la perioada primară a Bisericii, dar și la dezvoltarea organică sub călăuzirea Duhului Sfânt.

Traducere și note: Pr. Lect. Dr. NICOLAE MOȘOIU

NOTE:

1 George Tssetsis, *The Meaning of the Orthodox Presence in the Ecumenical Movement*, în: *Orthodox Visions of Ecumenism*, compiled by Gennadios Limouris, WCC Publications, 1994, p. 272.

2 Ioid. Din păcate, această atitudine s-a făcut simțită și la *Ha-are*, unde a avut loc cea de a opta Adunare generală a Consiliului (4-13 decembrie 1998), cauza constituind-o retragerea, intenția de a se retrage sau nesemnificativă participare a unor Biserici ortodoxe. După ce s-a explicat — reprezentantul Georgiei având o mișcătoare intervenție în acest sens — că aceste hotărâri s-au luat ca ultimă soluție la presiunile puternicelor grupuri conservatoare, anti-ecumeniste, a căror acțiuni au dus și ar fi putut duce în continuare la schismă internă, situația a început să fie înțeleasă și s-a hotărât constituirea COMISIEI SPECIALE care să analizeze foarte serios problemele apărute și să redefiniască prezența și participarea ortodoxă.

3 W.A. Visser't Hooft, *The Genesis and Formation of the World Council of Churches*, Geneva, WCC, 1982, p. 1, în G. Tssetsis, op. cit., p. 272. Intr-o predică rostită în Catedrala Sfântul Petru la 8 noiembrie 1967, cu ocazia vizitei Patriarhului ecumenic Athenagora, W.A. Visser't Hooft afirma: „Biserica din Constantinopol a fost în istoria modernă prima care ne-a reamintit că creștinătatea din toată lumea ar fi nescutitoare față de dorința Domnului și Mântuitorului Său, dacă nu s-ar strădui să facă vizibilă în lume unitatea poporului lui Dumnezeu și a trupului lui Hristos” — la G. Tssetsis, *L'Église orthodoxe et le mouvement œcuménique*, în: *Le monde religieux*, vol. 32, 1975, p. 152.

4 *Encyclical of the Ecumenical Patriarchate*, 1920, în: *The Ecumenical Review*, vol. XII, octombrie 1959, p. 79—82; reed. în: *The Orthodox Church in the Ecumenical Movement*, editor Constantin Patolos, Geneva, WCC Publications, 1978, p. 40—44.

5 *Actes de la Conférence des Eglises autocephales orthodoxes*, vol. II, Moscova, 1952, p. 450.

6 G. Tssetsis, *The Meaning of Orthodox Presence...*, op. cit., p. 273.

7 Vestiturul Ortodoxiei, an. IX, nr. 189, 1-15 oct., 1997, p. 3.

8 v. *Ecumenical Pilgrims—Profiles of Pioneers in Christian Reconciliation*, edited by Ion Bria & Dagmar Heller, WCC Publications, Geneva, 1995, p. 225-230 (profilul realizat de Pr. Prof. Dr. Ion Bria).

9 A se vedea și încercarea de a schița această concepție în capitolul intitulat: „Sobornicitatea deschisă” ca tipologie ecumenică din lucrarea n.: *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creației a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloaie*, Ed. Parnela 45, 2002, ed. a II-a, pp. 246—288.

- 10 v. Ortodoxia, nr. 3—4, 1963, pp. 544—589.
- 11 Ibid., p. 544.
- 12 In *The Ecumenical Review*, vol. 55, nr. 1, January 2003, pp. 42—48.
- 13 Ibid., pp. 42—46.
- 14 „A Remarkable Document. Reflections on the Final Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the WCC, in *The Ecumenical Review*, vol. 55, nr. 1, January 2003, pp. 56—66.
- 15 Ibid., pp. 59—65.
- 16 In *The Ecumenical Review*, vol. 55, nr. 4, October 2003, p. 295—312.
- 17 *A Voice of Dissent. Questioning the Conclusions of the Special Commission on Orthodox Participation*, in *The Ecumenical Review*, vol. 55, nr. 1, January 2003, pp. 67—71.
- 18 Ibid., p. 68.
- 19 Ibid., pp. 69—71.
- 20 *Doing Democracy Differently. The Special Commission on Orthodox Participation in the WCC*, in *The Ecumenical Review*, vol. 55, nr. 1, January 2003, pp. 72—75.

SCHIMBAREA LA FAȚĂ A EUROPEI*

„Căci nimeni nu poate pune altă temelie
decât cea pusă, care este Iisus Hristos”

I Cor. 3—11

„Creștinii nu se nasc, ci se fac”

Tertulian

INTRODUCERE

Între 7 și 17 decembrie 2003 am avut onoarea să particip la Conferința Internațională „Let's open the Door to the European Constitution” („Să deschidem ușa Constituției Europene”), în Sofia, Bulgaria, organizată de European Youth Movement Bulgaria, alături de studenți din Grecia, Polonia, Cehia, Slovenia, Lituania, Malta, Olanda, Marea Britanie și Bulgaria. Subiect principal a fost Tratatul stabilind o Constituție pentru Europa, elaborat de Convenția Europeană și adoptat în formă finală de aceeași Convenție pe 13 iunie și 10 iulie 2003 și prezentat Președintelui Consiliului European, Excelența Sa, Primul-Ministru al Italiei Romano Prodi, în Roma pe 19 iulie 2003. Printre alte probleme dezbătute de participanți a fost și cea a includerii în Preambulul Tratatului, în cel de-al doilea paragraf a unei mențiuni referitoare la creștinism, ca valoare fundamentală a Europei și ca una din componentele de bază ale viitoarei identități europene. Conferința a reprezentat un excelent prilej de meditație și discuție, dintr-un punct de vedere academic interdisciplinar, asupra componentei creștine a viitoarei identități Europene, problemă de altfel aprig dezbătută pretutindeni pe continent de la cercurile politice oficiale, în interiorul Convenției Europene și a societății civile în general. Discuția s-a bucurat de contribuția și de prezența Excelenței Sale, Lothar Jäschke, Ministru Consilier al Ambasadei Republicii Austria la Sofia, Bulgaria și a d-nei prof. dr. Ingrid Shikova, Director al Centrului Informativ al Uniunii Europene din Sofia.

SITUAȚIA ACTUALĂ

Deși nu reprezintă principalul subiect de dezacord între Statele Membre ale UE referitor la viitorul text fundamental al Uniunii, aceas-

* Publicată cu recomandarea Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan.